

JURIDICUM

Matchfixning inom svensk fotboll

- En straff och idrottsrättslig analys ur ett rättssäkerhetsperspektiv

Jonathan Rabenius

HT 2021

JU101A, Examensarbete inom juristprogrammet, 30 högskolepoäng

Examinator: Erika Lunell

Handledare: Magnus Kristoffersson

Sammanfattning

Matchfixning är ett växande problem inom svensk fotboll och har uppmärksamrats i högre utsträckning de senaste åren. Med matchfixning åsyftas en manipulering av idrottstävlingar, såsom fotbollsmatcher, i syfte att framkalla ekonomiska vinster på spelmarknaden. Det innebär en kedja av flera gärningar som i slutändan resulterar i en manipulation av matchresultatet och spelmarknaden. Företeelsen utgör främst ett hot mot idrottens trovärdighet och grundläggande värderingar. Det utgör även ett problem för spelmarknaden eftersom stora felaktiga spelvinster utbetalas. I normalfallen är det externa aktörer som är initiativtagare till matchfixning och i undantagsfall idrottsliga aktörer. Inom svensk fotboll rekryteras främst målvakter och försvarsspelare då dessa enklast kan påverka utgången av matchen. Låga löner, osäkra karriärer, spelmissbruk och den tekniska utvecklingen är några bidragande faktorer till medverkandet.

Syftet med framställningen är att identifiera och analysera den nuvarande straffrättsliga regleringen. Brotten är komplicerade att utreda och beivra då matchfixning sker i det dolda med låg upptäcktsrisk och betydande bevisvårigheter. Lagstiftningen har delvis ansetts bristfällig och områdets vägledande rättspraxis är begränsad. Innan spelfuskbrottets införande förekom ingen specifik bestämmelse som straffbelade matchfixning. Förutsättningarna för lagföring inskränktes till BrB:s regler om tagande och givande av otillbörliga förmåner (mutor) och nyttjanden av andra påtryckningsmedel (hot, misshandel, tvång och utpressning). Risken var därmed stor att omständigheternas karaktär föranledde ett uteblivet straffansvar, eller att enbart enskilda moment straffades. Matchfixningskedjan kunde således inte lagföras i sin helhet. Dessutom har bedrägerilagstiftningen inte ansetts tillämplig. Samtliga omständigheter innebar tydliga brister ur ett rättssäkerhetsperspektiv, vilket motiverade en straffrättslig översyn.

Det nya spelfuskbrottet har ett bredare tillämpningsområde där rekvisiten omfattar fler företeelser i förhållande till BrB:s reglering. Spelfuskbrottet utvidgar möjligheterna att lagföra externa och idrottsliga aktörer och kan även medföra en ökad upptäcktsrisk. Bestämmelsen binder därmed ihop samtliga potentiella gärningar till en och samma brottsrubricering och kan sammantaget kompensera för BrB:s brister. Idrottsrörelsen tillhandahåller ett självständigt regelverk som är oberoende av straffrättslagstiftningen. Bestraffningsreglerna riktar sig mot idrottsföreningar och enskilda medlemmar som riskerar avstängningar och böter vid förseelser. Längre avstängningar kompenserar för de låga straffrättsliga påföljderna och är den mest ingripande sanktionen på individnivå. Idrottsrörelsen ser därmed allvarigare på matchfixning.

Uppsatsen gör en straff och idrottsrättslig analys ur ett rättssäkerhetsperspektiv och menar att rättsläget utvecklats i positiv riktning. Det finns emellertid förbättringspotential då lagarna bör tydliggöras för att i högre utsträckning överensstämma med legalitetsprincipen och därmed undvika godtyckliga bedömningar. Diskussioner har likaledes förts utifrån allmänprevention, individualprevention och proportionalitetsprincipen. Hårdare straff kan tyckas vara lösningen på problemet. Det råder oklarheter om kriminalisering och straffskärpningar har avskräckande och återfallsbekämpande effekter då det oftast är individbaserat. Avskräckningseffekten på den samhällsliga brottsnivån är likväl begränsad. Starkare stöd hittas i stället för att en ökad säkerhet i anställning, lagföring och bevisning är mer avskräckande än straffskärpningar.

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Bakgrund.....	6
1.2 Syfte och frågeställningar.....	7
1.3 Metod och material.....	8
1.4 Avgränsningar	10
1.5 Forskningsläge.....	10
1.6 Disposition.....	11
2. Teoretiska utgångspunkter.....	13
2.1 Inledning.....	13
2.2 Rättssäkerhet	13
2.3 Allmänna straffteorier	15
3. Matchfixning i praktiken.....	18
3.1 Syfte och förekomst i Sverige	18
3.2 Aktörer och initiativtagare.....	19
3.2.1 Externa aktörer	20
3.2.2 Idrottsliga aktörer	21
3.3 Upptäcktsrisken	22
4. Brottsbalkens tillämpliga bestämmelser	23
4.1 Mutbrottslagstiftningen	23
4.2 Tagande och givande av muta	23
4.2.1 Otillbörlig förmån.....	24
4.2.2 Lämna, utlova, erbjuda och ta emot, godta eller begära.....	25
4.2.3 Personkretsen.....	25
4.2.4 För tjänsteutövningen eller fullgörandet av uppgifter	26
4.2.5 Grova mutbrott	27
4.3 Bedrägerilagstiftningen	28
4.3.1 Bedrägeribrottets tillämpningsområde	28
4.3.2 Bedrägeri i relation till matchfixning	29
4.4 Övriga bestämmelser	30
4.5 Rättspraxis i Sverige.....	30
4.5.1 AIK-fallet	30
4.5.2 Värnamofallet	31
4.5.3 Skånefallet	32

4.6 Avslutande analys.....	33
5. Det nya spelfuskbrottet.....	36
5.1 Bakgrunden till reformeringen	36
5.2 Kritiken mot spelfuskbrottet.....	37
5.3 Spelfuskbrottets konstruktion.....	37
5.3.1 Spelrekvisitet och licenskravet.....	37
5.3.2 Ägnad att påverka utgången av ett spel.....	37
5.3.3 Otillbörlighetsrekvisitet.....	38
5.3.4 Grova spelfuskbrott	38
5.4 Elfsborgfallet.....	38
5.5 Avslutande analys.....	39
6. Idrottsrörelsens regelverk	43
6.1 Bakgrund.....	43
6.2 Riksidrottsförbundet och specialidrottsförbunden.....	43
6.3 Bestraffningsreglerna	44
6.3.1 Förbud och skyldigheter.....	44
6.3.2 Avstängning och böter.....	46
6.4 Avslutande analys.....	47
7. Sammanfattande analys och diskussion.....	50
7.1 Vilka möjligheter finns att utfärda straffåtgärder enligt brottsbalken mot aktörer som gör sig skyldiga till matchfixning?.....	50
7.2 Omfattar det nya spelfuskbrottet fler företeelser i förhållande till brottsbalkens reglering?.....	51
7.3 Vilka eventuella brister kan identifieras med den nuvarande lagstiftningen ur rättssäkerhetssynpunkt?.....	52
7.4 På vilka sätt kan idrottsrörelsen med rättsliga medel sanktionera matchfixning?.....	55
Källförteckning.....	57

Förkortningslista

BrB - Brottsbalken (1962:700)

BRÅ - Brottsförebyggande rådet

Ds - Departementsserien

FIFA - Fédération Internationale de Football Association

HD - Högsta domstolen

HovR - Hovrätten

NJA - Nytt juridiskt arkiv

Prop. - Proposition

RF - Riksidrottsförbundet

SF - Specialidrottsförbunden

SOU - Statens offentliga utredningar

SPL - Spellagen (2018:1138)

SvFF - Svenska Fotbollförbundet

SvJT - Svensk juristtidning

SVT - Sveriges television

TfR - Tidsskrift for rettsvitenskap

TR - Tingsrätten

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Matchfixning betraktas som ett av de främsta hoten mot svensk idrott.¹ Företeelsen är ett växande problem inom fotbollen och har uppmärksammats alltmer under senare tid av bland annat rättsväsendet, idrottsorganisationer och spelföretag.² Enligt en aktuell undersökning från SVT Sport uppger 17 av 619 fotbollsspelare, i Sveriges tre högsta herrligor, att de kontaktats för att manipulera en match. Minst 73 spelare har vetskap om fixade matcher, 82 spelare har någon gång spelat en match som de tror varit uppgjord och 15 % har hört lagkamrater prata om matchfixning.³ Sverige anses vara ett av de mest drabbade länderna i världen av matchfixning, baserat på antalet upptäckta matcher per år. Matchfixningsexperten Declan Hill menar att Sverige är ett skräckexempel beträffande arbetet mot matchfixning, vilket särskilt beror på att det svenska förhållningssättet gentemot problematiken har varit kraftlöst och arrogant.⁴

Med matchfixning avses en manipulering av idrottstävlingar, exempelvis fotbollsmatcher, i syfte att åstadkomma ekonomiska vinster på spelmarknaden eller idrottsliga fördelar. Vanligtvis försöker den idrottsliga aktören avsiktligt påverka utgången eller specifika händelseförlopp under matchen, för sin egen eller annans ekonomiska vinning.⁵ Vadhållningen hos spelföretagen är inte alltid inskränkt till slutresultatet, utan omfattar även exempelvis antalet hörnor, frisparkar eller gula respektive röda kort.⁶ Till följd av den tekniska utvecklingen och internet tillhandahålls nya spelformer och ett vidsträckt utbud av objekt att spela på. Enligt statistik från det internationella analysföretaget Sportsradar anordnas vadhållningar upp till ett värde av 750 miljoner euro per år, där åtminstone 50 % är fotbollsrelaterade.⁷

Den största problematiken med matchfixning är att förekomsten påverkar flera aktörer negativt. Enskilda idrottsutövare och idrottslag är särskilt drabbade. Spelbolagen och deras kunder riskerar ekonomiska förluster när sporthändelser manipuleras och oriktiga vinster utbetalas. Dessutom utgör matchfixning ett hot mot idrottens trovärdighet och identitet.⁸ Det överträder idrottens grundläggande värderingar om integritet och respekt. Idrottsrörelsen grundas på reglerna om "fair play" (rent spel), varav företeelsen rubbar allmänhetens förtroende för organisationen. Konsekvenserna som kan uppstå är att exempelvis supportrar, sponsorer, spelare, ledare, medier och övriga inblandade aktörer väljer att bojkotta idrottsevenemang.⁹

¹ SOU 2017:30 del 1 s. 369. Se även Lotteriinspektionen, *Uppgjorda matcher*, Stockholm, 2013, s. 8.

² Brottsförebyggande rådet, *Matchfixning - manipulation av matcher och spelmarknad*, rapport 2015:18, Stockholm, 2015, s. 8, 35.

³ <https://www.svt.se/sport/fotboll/unik-enkat-sa-vanlig-ar-matchfixning-inom-svensk-fotboll> (hämtad 2021-10-01).

⁴ <https://www.svt.se/sport/fotboll/sverige-ett-av-de-mest-matchfixade-landerna-en-mardrom> (hämtad 2021-10-01).

⁵ SOU 2017:30 del 1 s. 370, Lotteriinspektionen s. 15 f.

⁶ BRÅ s. 9, 65. Vadhållning innebär att pengar satsas på utfallet av en särskild händelse, i syfte att erhålla vinst till ett högre värde. Se definitionen i 3 § lotterilagen (1994:100) och Prop. 2011/12:79 s. 45.

⁷ SOU 2017:30 del 1 s. 328. Se även BRÅ s. 13.

⁸ Prop. 2017/18:220 s. 192.

⁹ Lotteriinspektionen s. 7 f; BRÅ s. 6.

Matchfixning är inte enbart ett problem för idrotten, spelmarknaden och samhället. Det uppstår även juridiska och särskilt straffrättsliga svårigheter vid manipulerade matcher. Tidigare förekom ingen straffbestämmelse som uttryckligen kriminaliserade matchfixning, varav en straffrättslig översyn ansågs nödvändig.¹⁰ I brottsbalken (1962:700) (BrB) aktualiseras främst mutbrottslagstiftningen (10 kap. 5 a–c §§ BrB) och bedrägeribestämmelserna (9 kap. 1–3 §§) vid uppgjorda matcher.¹¹ Den 1 januari 2019 infördes dock ett nytt spelfuskbrott i 19 kap. 4 § spellagen (2018:1138) (SPL) mot ”den som vidtar en åtgärd som är ägnad att påverka utgången av ett spel.”¹² Tanken med den nya lagen var att skärpa straffen för olovlig spelverksamhet och därmed ta krafttag mot matchfixning.¹³

Idrottsrörelsen tillhandahåller ett eget regelverk som betraktas självständig gentemot den straffrättsliga regleringen. Riksidrottsförbundets (RF) allmänna regler omfattar all form av idrottsutövning i landet. Förbundets medlemmar, de s.k. specialidrottsförbunden (SF), har därutöver särskilda regler för specifika sporter, exempelvis Svenska Fotbollförbundet (SvFF).¹⁴

År 2012 mottog polisen sin första anmälan om en misstänkt manipulerad fotbollsmatch i Sverige och därefter har anmälningarna ökat. Matchfixningsrelaterade brottsutredningar är både tidskrävande och komplexa. Dessutom är rättsläget oklart och kunskapen om matchfixning bristfällig.¹⁵ Sedan 2012 har det påbörjats ungefär 60 förundersökningar, där enbart tre fall har resulterat i fällande dom i hovrätten (HovR) och ett i tingsrätten (TR).¹⁶

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att i första hand identifiera och analysera den nuvarande straffrättsliga regleringen som kan tillämpas vid matchfixning, genom att anlägga ett rättssäkerhetsperspektiv. I andra hand syftar uppsatsen att utreda hur idrottsrörelsens egna regelverk förhåller sig till straffbestämmelserna. För att uppnå syftet utgår framställningen från följande frågeställningar:

- Vilka möjligheter finns att utfärda straffåtgärder enligt brottsbalken mot aktörer som gör sig skyldiga till matchfixning?
- Omfattar det nya spelfuskbrottet fler företeelser i förhållande till brottsbalkens reglering?
- Vilka eventuella brister kan identifieras med den nuvarande lagstiftningen ur rättssäkerhetssynpunkt?
- På vilka sätt kan idrottsrörelsen med rättsliga medel sanktionera matchfixning?

¹⁰ BRÅ s. 11, 15.

¹¹ Prop. 2011/12:79 s. 56 ff. Se även BRÅ s. 15, 104.

¹² Prop. 2017/18:220 s. 225.

¹³ Hall, Billquist, SvJT 2018 s. 891. Se även Prop. 2017/18:220 s. 1.

¹⁴ BRÅ s. 16.

¹⁵ BRÅ s. 6.

¹⁶ Förundersökningarna som initierats av Polismyndigheten har omfattat bland annat spelfusk, mutbrott och övrig matchfixningsrelaterad brottslighet. Se Ds 2021:29 s. 66 ff.

1.3 Metod och material

I uppsatsen används den rättsdogmatiska metoden för att besvara frågeställningarna. Syftet med den rättsdogmatiska metoden är att fastställa och precisera innehållet av gällande rätt (de lege lata) eller hur rätten bör utformas av lagstiftaren (de lege ferenda).¹⁷ Den traditionella metoden tar sin utgångspunkt i de befintliga rättskällorna, vilket innefattar lagstiftning, lagförarbeten, rättspraxis och doktrin. Enligt Jareborg kan inget automatiskt betraktas vetenskapligt enbart på grund av metodvalet. Vilka metoder som anses givande är beroende av den vetenskapliga uppgiftens beskaffenhet.¹⁸

Det råder emellertid delade uppfattningar om rättsdogmatikens innebörd och rättskällornas hierarkiska status.¹⁹ Enligt Dahlman tar jurister oftast rättskällebegreppet för givet, utan att närmare förstå dess funktion. Begreppet har främst betydelse för att skapa nomokrati i ett dynamiskt regelsystem. Att en specifik källa betraktas som rättskälla betyder att det måste föreligga en regel i rättsordningen som beviljar dennes status. Det måste således finnas en sedvanerättslig erkänningsregel som tilldelar innehållet rättslig auktoritet. Med rättslig auktoritet förstås de regelkällor som utgör handlingsskäl oberoende av sitt innehåll, oavsett om det korresponderar med vederbörandes synsätt eller inte.²⁰ Strömholm framhåller en likartad men förenklad definition av rättskällebegreppet såsom ”samtliga faktorer som vägleder domstolarna.”²¹ Uppsatsen kommer i första hand utgå från de traditionella primärkällorna som har rättslig auktoritet. I andra hand nyttjas sekundärkällor, nämligen källmaterial som kommenterar eller utvecklar primärkällornas innehåll.²²

I sammanhanget är det angeläget att skilja på auktoritativa rättskällor (lagar, förarbeten och prejudikat) och övriga rättskällor såsom doktrin. En domstol får exempelvis inte inta en mer än nödvändigt fri inställning gentemot de auktoritativa rättskällorna, i syfte att behålla likheten och förutsebarheten i rättstillämpningen. Dessa behöver nödvändigtvis inte vara utslagsgivande eftersom andra argument kan vara avgörande.²³

Rekommendationer och relevanta värderingar av gällande rätt har stor betydelse för praktiskt verksamma jurister och övriga inom rättsväsendet. För att uppnå bästa förståelse och resultat öppnar metoden upp för ett bredare utnyttjande av rättskällorna. Med vägledning av andra kunskapsområden är det sedan möjligt att framföra en generell lösning.²⁴ Värderingar fyller således en viktig funktion inom rättsdogmatiken genom att bidra till rättsutvecklingen.²⁵ Forskare hävdar dessutom att den rättsdogmatiska metoden inte utgör ett hinder mot att vidga

¹⁷ Lehrberg, B, *Praktisk juridisk metod*, 13. uppl., Iusté, Uppsala, 2021, s. 203. Se även Sandgren, TFR 2005 s. 652 ff.

¹⁸ Jareborg, SvJT 2004 s. 8.

¹⁹ Olsen, SvJT 2004 s. 110–122.

²⁰ Dahlman, C & Wahlberg, L, *Juridiska grundbegrepp: en vänbok till David Reidhav*, Studentlitteratur AB, Lund, 2019, s. 59–65.

²¹ Strömholm, S, Lyles, M & Valguarnera, F, *Rätt, rättskällor och rättstillämpning: en lärobok i allmän rättslära*, 6 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2020, s. 338.

²² Peczenik, SvJT 2005 s. 250 ff, 270. Se även Strömholm s. 409 ff.

²³ Lehrberg s. 101 ff. Se även Olsen s. 113 ff.

²⁴ Lehrberg s. 204.

²⁵ Peczenik 2005 s. 250.

perspektivet och gå utanför gällande rätt.²⁶ Det framhålls även att rättsdogmatiken inkluderar kritiska och analyserande granskningar av rättsläget.²⁷ Sandgren påpekar att rättsdogmatikens område har utvecklats till att inte enbart fastställa gällande rätt. Han menar att i praktiken handlar rättsvetenskapliga arbeten främst om att analysera, kritisera och systematisera innehållet samt framföra tänkbara lösningar på en problemformulering. Av den anledningen kommer framställningen till viss del vara av rättsanalytisk karaktär.²⁸

Enligt min mening är det av största vikt att ansluta sig till det mer tillåtande synsättet av rättsdogmatiken. Det beror främst på att ämnesvalet och uppsatsens innehåll är av en karaktär som erfordrar kunskapsinhämtning även från andra discipliner. Det gäller särskilt vid framställningen av den idrottsliga sidan av matchfixningsproblematiken. Dessutom skulle helhetsbilden bli lidande om innehållet enbart begränsades till de traditionella rättskällorna.

Matchfixning är ett relativt outforskat område i Sverige, vilket innebär att det juridiska materialet är något begränsat.²⁹ Eftersom det råder en brist gällande antalet domstolsavgöranden inom området är det exempelvis inte möjligt att enbart utgå från praxis för att avgöra om den straffrättsliga regleringen är tillfredsställande.³⁰ Det saknas prejudicerande rättsfall från högsta instans, varav vägledning hämtats från lägre instanser för att ge en heltäckande och praktisk bild av ämnet. Även om till exempel hovrättsdomar har lägre status som rättskälla, föreligger en tendens att följa dessa såvida frågan inte prövats av Högsta domstolen (HD).³¹

Matchfixning har inte behandlats i någon större omfattning i den juridiska doktrinen. Dock har ett flertal statliga utredningar och rapporter granskat rättsläget och följaktligen varit centrala vid informationsinhämtningen.³² Beträffande de straffrättsliga brottstyperna som kan aktualiseras vid matchfixning har främst lagar och förarbeten legat till grund för den rättsliga framställningen. Därefter har rättspraxis och doktrin använts som komplement i enlighet med rättskällehierarkin. I den mån det erfordrats för att beskriva bakgrunden eller analysera rättsläget har även vetenskapliga artiklar, nyhetsartiklar och andra Internetkällor nyttjats.

I avsnittet som behandlar idrottsrörelsens egna regelverk har främst informationsmaterial från idrottsförbunden använts. Till följd därav har en medveten avvikelse gjorts från de traditionella rättskällorna i viss utsträckning, dels för att ge läsaren en heltäckande bild av ämnet, men även för att det idrottsliga regelverket har en central betydelse i sammanhanget.³³

²⁶ Jareborg s. 4.

²⁷ Kleineman, Jan, "Rättsdogmatisk metod", i: Korling, Fredric & Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, 1 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013. s. 39.

²⁸ Sandgren, s. 652, 656.

²⁹ BRÅ s. 19.

³⁰ Lotteriinspektionen s. 42 f.

³¹ Lehrberg s. 174.

³² Se till exempel SOU 2017:30 del 1 s. 369 ff; BRÅ s. 12 ff; Lotteriinspektionen s. 4 ff.

³³ Idrottsrörelsen kan också sanktionera aktörer som gör sig skyldiga till matchfixning, vid sidan av de straffrättsliga påföljderna. Idrottsrörelsens bestraffningsmöjligheter är därmed oberoende av straffrättslagstiftningen eftersom enbart staten kan "straffa" en individ i juridisk mening.

1.4 Avgränsningar

Matchfixning är en internationell företeelse som drabbar länder runt om i hela världen.³⁴ På grund av utrymmesskäl kommer uppsatsen endast behandla nationella bestämmelser och rättspraxis som hänför sig till vadhållningsrelaterad matchfixning i Sverige. Övriga länders juridiska lösningar lämnas därmed åt sidan.

Vidare uppträder matchfixning inom flera typer av idrotter. I första hand är herrfotbollen drabbad och därefter basketen. Det föreligger även misstankar om att matcher inom ishockey, bandy och boxning varit uppgjorda på förhand. Dock har inga närmare utredningar gjorts avseende de sistnämnda idrotterna.³⁵ På grund av detta fokuserar framställningen enbart på herrfotbollen där förekomsten är vanligast och informationsmaterialet bredare.

Eftersom vadhållningen på ett svenskt spelobjekt inte nödvändigtvis behöver ske från Sverige, utan kan läggas från andra länder runt om i världen, kan vissa jurisdiktionsproblem uppstå.³⁶ Med anledning av uppsatsens beskaffenhet kommer problemställningar som hänför sig till den internationella privaträttens område inte behandlas närmare.

När det gäller lagstiftningen kommer analysen fokusera på mutbrotten, bedrägerilagstiftningen och spelfuskbrottet. Övriga tillämpliga bestämmelser behandlas enbart överskådligt. Eftersom det idrottsliga regelverket har en betydelsefull roll avseende eventuella straffåtgärder vid matchfixning, kan förevarande inte bortses från helt. Det innebär emellertid inte att uppsatsen kommer göra en genomgripande analys inom området idrottsjuridik.³⁷ Området avgränsas till att främst behandla bestraffningsreglerna inom idrottens matchfixningsreglemente. Uppsatsens huvudfokus ligger alltså på den straffrättsliga analysen. Idrottsjuridiken, som är starkt förknippat med ämnet, utgör enbart ett väsentligt komplement åt helhetsbilden. Dessutom behandlas spelbolagens enskilda regler och föreskrifter i begränsad omfattning.

1.5 Forskningsläge

I Sverige är forskningen kring matchfixning relativt begränsad. Det beror främst på att matchfixning inte uppmärksammats förrän under senare år eftersom man tidigare ansåg att det var ett sällan förekommande fenomen. Internationellt sett är kunskapsnivån betydligt högre.³⁸

³⁴ Lotteriinspektionen s. 14.

³⁵ BRÅ s. 35.

³⁶ SOU 2017:30 del 1 s. 381 ff.

³⁷ Backman, J, *Idrottsjuridik: en introduktion*, 2. omarb. uppl., Idrottsforum.org, Malmö, 2008, s. 22 f; Lindholm, J, *Idrottsjuridik*, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014, s. 21 ff. Med idrottsjuridik avses de rättsregler som i någon mån inverkar på idrotten och dess förutsättningar. Det inbegriper således hur de rättsliga och idrottsliga normsystemen förhåller sig till varandra. Idrottsjuridik kan emellertid inte betraktas som en egen juridisk disciplin som exempelvis straffrätten, då övervägande delar är självreglerad.

³⁸ BRÅ s. 12.

År 2013 genomförde Lotteriinspektionen en utredning beträffande förekomsten av vadhallningsrelaterad matchfixning i Sverige. I uppdraget ingick bland annat att kartlägga vad idrottsrörelsens och spelmarknadens aktörer vidtog för åtgärder för att upptäcka och motverka förekomsten av matchfixning samt hur effektiva dessa metoder var.³⁹ Samma år publicerades en rapport som handlade om matchfixning inom de nordiska länderna. Bakgrunden till rapporten var ett samarbete som genomfördes mellan Lotteriinspektionen i Sverige och liknande myndigheter i Finland, Norge och Danmark. Syftet med samarbetet var att stärka myndigheternas medvetenhet om matchfixning och utreda dess förekomst i Norden. Dessutom skulle informationsutbytet leda till förslag på åtgärder för att motverka fenomenet.⁴⁰

Två år senare publicerade Brottsförebyggande rådet (BRÅ) en rapport om matchfixning inom fotboll och basket. Syftet med rapporten var huvudsakligen att upplysa om problematiken både nationellt och internationellt samt öka den allmänna kännedomen, för att därefter kunna etablera brottsförebyggande och brottsbekämpande strategier. Rapporten fokuserade bland annat på vilka aktörer som tog initiativ till matchfixning, hur företeelsen gick till i praktiken och bristerna i straffbestämmelserna.⁴¹

År 2015 utsåg regeringen en särskild utredare inom området med åliggandet att föreslå en ny spelreglering, grundat på ett licenssystem. Arbetet innefattade även att kartlägga och förbättra lagstiftningen beträffande matchfixning.⁴² Utredningen mynnade ut i propositionen ”En omreglerad spelmarknad”, som i sin tur ledde till att det nya spelfuskbrottet kunde träda i kraft den 1 januari 2019.⁴³

1.6 Disposition

Uppsatsen är indelad i sex huvudkapitel. De två inledande kapitlen avser att ge en överskådlig bakgrund till de omständigheter som den straff- och idrottsrättsliga analysen förhåller sig till i senare delar. I efterföljande rättsliga avsnitt kommer gällande rätt redovisas primärt. Därefter avslutas avsnitten med en analys av rättsläget. Nedan följer en genomgång av samtliga kapitel.

I kapitel 2 introduceras uppsatsens teoretiska utgångspunkter för att erlagga en grundläggande förståelse kring de analysverktyg som framställningen använder. Avsnittet behandlar principen om rättssäkerhet och allmänna straffteorier som är relevanta att analysera i förhållande till de olika regelverken beträffande matchfixning.

I kapitel 3 behandlas matchfixningsfenomenet ur ett nationellt perspektiv och i vilken utsträckning företeelsen uppträder. Dessutom kartläggs vilka aktörer som kan tänkas ägna sig åt matchfixning och upptäcktsriskerna. Syftet med avsnittet är att ge läsaren grundläggande

³⁹ Lotteriinspektionen s. 5.

⁴⁰ Lotteriinspektionen m.fl., *Match-fixing in the Nordic countries*, 2013, s. 3.

⁴¹ BRÅ, s. 6 ff.

⁴² SOU 2017:30 del 1 s. 3, 316.

⁴³ Prop. 2017/18:220 s. 1.

kunskaper om vad matchfixning är och på vilka sätt fenomenet uppenbarar sig i praktiken, för att i senare led kunna följa med i resonemangen.

I kapitel 4 presenteras de straffrättsliga bestämmelserna i BrB som eventuellt kan tillämpas vid matchfixning. Framställningen fokuserar i första hand på mutbrottslagstiftningen och bedrägerilagstiftningen, men även övriga bestämmelser kommer exemplifieras. Avsnittet avslutas med en analys av rättsläget.

I kapitel 5 följer en genomgång av det nya spelfuskbrottet som nyligen infördes. Här behandlas bland annat straffbestämmelsens syfte och rekvisit samt dess effekter. Avsnittet avslutas med en analys av rättsläget.

I kapitel 6 beskrivs idrottsrörelsens egna regelverk på ett övergripande plan. Vidare presenteras vilka centrala sanktioner som idrottsrörelsen har att tillgå mot aktörer som gör sig skyldiga till matchfixning. Avsnittet avslutas med en analys av rättsläget.

I kapitel 7 följer avslutningsvis en sammanfattande analys och diskussion kring uppsatsens frågeställningar för att komma fram till relevanta slutsatser. Syftet med avsnittet är att besvara frågeställningarna och sammanfatta framställningens innehåll.

2. Teoretiska utgångspunkter

2.1 Inledning

Som teoretisk utgångspunkt kommer framställningen anlägga ett rättssäkerhetsperspektiv. Följande avsnitt är tänkt att klargöra definitionen av teorin och ta ställning till hur perspektivet kommer användas i denna uppsats. Därefter förklaras relevanta straffteorier som kommer bli aktuella att diskutera i samband med rättssäkerhet. Rättssäkerheten i kombination med allmänna straffteorier kommer sedan användas som analysverktyg i kap. 4–7.

2.2 Rättssäkerhet

Rättssäkerhet är ett etablerat begrepp inom juridiken och anses utgöra rättstillämpningens övergripande mål.⁴⁴ Det föreligger emellertid betydande oklarheter avseende begreppets innebörd eftersom det saknas en uttrycklig definition. Trots att begreppet är behäftat med oklarheter råder viss konsensus angående rättssäkerhetens grundläggande betydelse.⁴⁵ Traditionellt sett syftar rättssäkerhet till en rättsordning där enskilda medborgare skyddas mot godtyckliga ingrepp från staten och samhället. Det innefattar att individer ska uppleva *rättstrygghet* och att lagarna tillämpas *förutsägbart* och *effektivt*.⁴⁶ Alla medborgarna ska dessutom behandlas *lika inför lagen*.⁴⁷ Vanligtvis brukar begreppet delas in i formell rättssäkerhet respektive materiell rättssäkerhet.⁴⁸

Begreppet rättssäkerhet är starkt förknippat med *legalitetsprincipen*, som är en av de viktigaste och mest grundläggande principerna inom straffrätten.⁴⁹ Legalitetsprincipen innebär att straff inte ska dömas utan direkt stöd i lag.⁵⁰ I jämförelse med civilrätten kräver straffrätten en sträng bundenhet till lag, vilket framgår av 1 kap. 1 § BrB.⁵¹ Legaliteten är grundlagsskyddad då 2 kap. 10 § regeringsformen (1974:152) stadgar att ”ingen får dömas till straff eller annan brottspåföljd för en gärning som inte var belagd med brottspåföljd när den begicks.”⁵²

Kravet på legalitet och förutsägbarhet benämns som *formell rättssäkerhet*.⁵³ Med en förutsebar rättstillämpning avses att lagen är beskaffad med tillräcklig exakthet så att medborgare kan förutse hur lagen kommer att tillämpas och vilka rättsliga konsekvenser ett handlande medför.⁵⁴

⁴⁴ Peczenik, A, *Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, 1. uppl., Fritze, Stockholm, 1995, s. 91 f.

⁴⁵ Zila, SvJT 1990 s. 284.

⁴⁶ Prop. 1984/85:32 s. 25 f.

⁴⁷ Zila s. 286.

⁴⁸ Peczenik 1995, s. 90 ff.

⁴⁹ Lundberg, K, *Juridik: civilrätt, straffrätt, processrätt*, 6 uppl., Sanoma utbildning, Stockholm, 2021, s. 489.

⁵⁰ Asp, P, Ulväng, M, Jareborg, N, *Kriminalrättens grunder*, 2 uppl., Uppsala, 2013, s. 45. Se även Prop. 1984/85:32 s. 26 f och 1 kap. 1 § 3 st. regeringsformen (1974:152).

⁵¹ Zetterström, S & Lind, A-S, *Offentlig rätt*, 4. uppl., Liber, Malmö, 2021, s. 246.

⁵² Prop. 2009/10:80 s. 251.

⁵³ Asp s. 46 ff.

⁵⁴ Prop. 1984/85:32 s. 36. Se även Zila s. 286 och Asp s. 46.

Den *materiella rättssäkerheten* ska garantera materiell rättvisa genom att rättstillämpningen är moraliskt och etiskt tillfredsställande utifrån allmänhetens synsätt. Tillämpningen av bestämmelser bör därför överensstamma med de rättigheter och skyldigheter som medborgare garanteras av dessa. Att människor och samhället bereds skydd mot att utsättas för brott kan också tänkas utgöra rättssäkerhet.⁵⁵ Förevarande betraktas emellertid inte utgöra materiell rättssäkerhet i direkt mening, utan kan hänföras till *rättsskydd, rättstrygghet eller effektivitet*.⁵⁶ Sammantaget kan legalitetsprincipen utgöra en garanti för rättssäkerhetens efterlevnad.⁵⁷

Det måste visserligen göras en åtskillnad mellan legalitetsprincipen och rättssäkerheten. Rättssäkerhet handlar även om en grundläggande tilltro för rättsstaten att rättsreglerna efterlevs, då människors rättigheter inte får kränkas genom avgöranden utan lagstöd. Det handlar således om regler som är utmärkande i ett demokratiskt samhälle. Likväl kan inte förtroendet tillförsäkras verkningsfullt genom rätten i sig, eftersom statens makthavare säkerställer rättens efterlevnad. Det folkliga klimatet bör emellertid anses utgöra en betydande utgångspunkt för rättssäkerheten, då rättssäkerheten är den substantiella följden av legaliteten.⁵⁸

Inom straffrätten framställs fyra regler som följer av legalitetsprincipen.⁵⁹ I första hand gäller *föreskriftskravet* enligt föregående beskrivning. Legalitetsprincipen uppställer även ett förbud mot analog och retroaktiv lagtillämpning. *Analogiförbudet* innebär att domstolen inte får döma en medborgare för en gärning som inte täcks av något brott, även om gärningen betraktas omoralisk eller klandervärd. Tillämpningen av straffbestämmelser får därmed inte gå bortom rättsreglernas ordalydelse.⁶⁰ *Retroaktivitetsförbudet* innebär att straffbestämmelserna inte får ha tillbakaverkande effekt. Med det menas att ett nytt brott som kriminaliserats efter att gärningen begåtts, inte får tillämpas på en situation som inträffade innan lagstiftningen började gälla. Förevarande gäller emellertid enbart om den senare lagändringen är till den åtalades nackdel.⁶¹ Slutligen föreligger ett *obestämdhetsförbud* som sammanfaller med förutsebarheten. Obestämdhetsförbudet innefattar särskilda krav på begriplighet och precision då lagstiftaren inte tillåts att använda vaga eller oprecisa begrepp.⁶² Kravet på förutsägbarhet kan omöjligen uppfyllas om det exempelvis inte går att förstå lagtexten eller om använda terminologier leder till ett alltför brett tillämpningsområde.⁶³

Enligt Zila har rättssäkerhet kommit att blivit ett värdeladdat begrepp. Vanligtvis tas det ställning till om en åtgärd antingen ”främjar eller försvagar rättssäkerheten”. Frågan är om det handlar om förutsägbarheten avseende följderna av en gärning, lagstiftarens kapacitet att inrätta lagar som inbegriper särskilda beteenden eller att komma fram till ett rättvist avgörande? Zila menar att dessa frågor inte behöver utesluta varandra, utan att de normalt sett används i en

⁵⁵ Zila s. 286; Peczenik 1995 s. 90 ff.

⁵⁶ Prop. 1984/85:32 s. 24 ff.

⁵⁷ Asp s. 46.

⁵⁸ Zila s. 297 ff.

⁵⁹ Asp s. 46.

⁶⁰ Zetterström s. 246; Asp s. 46. Se även NJA 1992 s. 460.

⁶¹ Zetterström s. 246 f; Asp s. 46.

⁶² Asp s. 46; Lundberg s. 491.

⁶³ Lundberg s. 491.

kombination. Innebörden av rättssäkerhet kan därmed anpassas beroende på vilken person som tillämpar begreppet och dennes bakomliggande intressen. Det gäller under förutsättning att författaren ansluter sig till någon av de redan befintliga och vedertagna uppfattningarna.⁶⁴

I anslutning till föregående synsätt har det påvisats en risk med begreppet rättssäkerhet då det inte alltför sällan utnyttjas för skribentens egna syften, följaktligen som grund för personliga åsikter och värderingar. Av den orsaken är det av väsentlig betydelse, för den vetenskapliga framställningen, att inte använda en egenutformad definition av begreppet. I annat fall kan rättssäkerhetsbegreppet missbrukas som stöd till samtliga tänkbara åsikter, vilket inte är avsikten i denna uppsats. Eftersom begreppet är diffust och flertydigt är ovanstående preciseringar välbehövliga för att läsaren ska begripa rättssäkerhetens traditionella innebörd, vilket kommer nyttjas i efterföljande argumentationer.⁶⁵

I denna uppsats kommer det traditionella synsättet av begreppet rättssäkerhet utgöra en generell bakgrund och det primära analysverktyget när bestämmelserna kring matchfixning diskuteras. Störst fokus kommer ligga på lagstiftningens eventuella brister ur ett rättssäkerhetsperspektiv.

2.3 Allmänna straffteorier

Straffrätt kan allmänt definieras som den del av juridiken som behandlar brott och straff. Vad som ska betraktas som kriminella handlingar och vilka påföljder som bör utdömas fastställs genom politiska avgöranden. Straffrätten fungerar exempelvis som styrmedel för lagstiftaren genom att denne påverkar medborgarnas ageranden utifrån beslutade rättsregler.⁶⁶ En allmän straffrättslig utgångspunkt är att kriminalisering endast bör tillgripas som sistahandslösning, när förfarandet anses mest effektivt för att hindra ett oönskat beteende (*ultima ratio*).⁶⁷ Straffteorier brukar definieras som läran om straffrättens ändamål och effekter. Det förekommer flera olika straffteorier, som traditionellt delas upp i två huvudkategorier.⁶⁸

De absoluta straffrättsteorierna innebär, historiskt sett, att vedergällning utgör straffets rättfärdigande och det övervägande ändamålet med straff. Att hämnas för en synd ansågs utgöra ett tillräckligt ändamål, utan behov av annat stöd. *Vedergällningsteorin* har emellertid inte betraktats lika aktuell under modern tid.⁶⁹ Numera kännetecknas de absoluta straffrättsteorierna av att den otillåtna gärningen i sig ger uttryck för ett förekommande etiskt krav eller rättvisa,

⁶⁴ Zila s. 288 f.

⁶⁵ Mattsson, SvJT 1981 s. 459 ff.

⁶⁶ Zetterström s. 245.

⁶⁷ Heidenborg, SvJT 2013 s. 301. Se även Lundberg s. 489.

⁶⁸ Jareborg, N, Zila, J, *Straffrättens påföljdslära*, 3 uppl., Nordstedts Juridik, Stockholm, 2020. s. 65.

⁶⁹ Jareborg & Zila s. 66; Lundberg s. 482. Se dock Prop. 2021/22:17 angående att slopa ungdomsrabatten, vilket i stället kan tala för att vedergällningsteorin fortfarande lever kvar, åtminstone ur en politisk synvinkel.

utan att straffet rättfärdigas med andra praktiska syften.⁷⁰ I många fall bestämmer samhällets tidsenliga moraluppfattning vad som ska betraktas brottsligt och vice versa.⁷¹

De relativa straffrättsteorierna präglas av att straffet ska skydda samhälleliga intressen genom att exempelvis förebygga eller minska brottsligheten. Förevarande är ett modernt synsätt som korresponderar med hur vi ser på brott och straff idag. Enligt teorierna återfinns huvudsyftet med att straffa medborgare i dess preventiva funktion.⁷² Straffsystemets brottsförebyggande effekter delas vanligtvis upp i två delar, allmänprevention och individualprevention.⁷³

Allmänprevention syftar till att förekomsten av straffrättsliga regler ska leda till att allmänheten avskräcks från att begå brott i framtiden. Teorin omfattar att reglerna ska vara utformade på ett sätt som motverkar medborgare från att begå kriminella handlingar.⁷⁴ Med detta förstås alltså den påverkan som straffsystemet har på människor genom inpräglandet av moraler, som i sin tur leder till en allmängiltig respekt att rätta sig efter lagen eller avskräckning genom straffhot.⁷⁵

Individualprevention syftar till själva verkställigheten av straffet, alltså påföljden och vilken påverkan den har på gärningsmannens handlande. Syftet med individualpreventionen är att förhindra att individen återfaller i kriminalitet genom att ändra dennes uppförande. Det kan exempelvis förverkligas genom frihetsberövande åtgärder såsom inkapacitering, olika typer av vård och behandlingsformer eller andra avskräckande medel som förebygger ny brottslighet.⁷⁶

Proportionalitetsprincipen är ytterligare en central teori inom svensk straffrätt. Det svenska påföljdssystemet grundar sig på proportionalitetsprincipen som bygger på idén om att straffet avgörs utifrån gärningens svårighetsgrad.⁷⁷ Principen innebär att samhällets reaktion mot kriminella gärningar ska stå i rimlig proportion till skadorna som gärningarna förorsakar. Det kan till exempel handla om rimligheten i straffskalorna och vilket potentiellt straff som bör påföras i förhållande till brottstyperna.⁷⁸ I och med detta kan proportionalitetsprincipen även betraktas som en rättssäkerhetsprincip då åtgärderna inte får gå bortom vad som är rimligt utifrån ändamålet.⁷⁹ I allmänhet har lagstiftaren varit avståndstagande beträffande idén om att påföljdsbestämningar bör avgöras från dess tänkbara preventiva verkningar. Övervägande delar av forskningen åskådliggör att det inte är möjligt att bevisa att brottsligheten i allmänhet eller återfallsrisken skulle påverkas av rättsskipningens fastställande av straff och påföljder.⁸⁰

⁷⁰ Ågren, J, *Billighetsskäl i BrB 29:5. Berättigande och betydelse vid påföljdsbestämning*, Jure Förlag AB, Stockholm, 2013. s. 77.

⁷¹ Zetterström s. 245.

⁷² Lundberg s. 482.

⁷³ Prop. 1987/88:120 s. 32.

⁷⁴ Zetterström s. 245 f.

⁷⁵ Prop. 1987/88:120 s. 32.

⁷⁶ Prop. 1987/88:120 s. 32.

⁷⁷ Asp, P & Ulväng, M, *Straffrätt: en kortfattad översikt*, 2 uppl., Iustus förlag, Uppsala, 2019, s. 66. Se även 29 kap. 1 § 2 st. BrB för kriterierna vid bedömningen av straffvärdet.

⁷⁸ Lundberg s. 492. Principen är nära förknippad med humanitet, att brottslingen inte tillfogas onödigt lidande.

⁷⁹ Söderlund, SvJT 2018 s. 375, 401.

⁸⁰ Asp & Ulväng s. 66.

Straffet bör avgöras med hänsyn till vad gärningspersonen förtjänar men samtidigt vara rättvist och skyddas av rättssäkerhetsgarantier.⁸¹

Avslutningsvis bör det understrykas att det förekommer fler centrala straffteorier än de som presenterats i nuvarande avsnitt. I denna uppsats har ovanstående straffteorier särskilt valts ut eftersom rättssäkerheten är angelägen att behandla i förhållande till dessa. Det primära fokuset kommer ligga på att diskutera reglerna kring matchfixning i relation till rättssäkerhet och utifrån allmänprevention, individualprevention samt proportionalitetsprincipen.

⁸¹ Jareborg & Zila s. 102.

3. Matchfixning i praktiken

3.1 Syfte och förekomst i Sverige

Europarådets konvention mot manipulerade idrottstävlingar framhåller följande heltäckande definition av matchfixning: ”*ett avsiktligt arrangemang, en avsiktlig handling eller en avsiktlig underlåtenhet som syftar till en oriktig ändring av resultatet eller förloppet av en idrottstävling för att avlägsna hela eller delar av den nämnda idrottstävlingens oförutsägbara natur i syfte att ge sig själv eller andra en otillbörlig fördel.*”⁸²

Matchfixning kan följaktligen ha ett ekonomiskt eller idrottsligt motiv. Det *idrottsliga motivet* inbegriper en form av sportslig effekt, som till exempel hänför sig till upp och nedflyttningar i divisionerna. Ett annat exempel är när spelare i en fotbollsturnering väljer att avsiktligt förlora för att undvika att möta ett specifikt lag längre fram i tävlingen.⁸³ Det *ekonomiska motivet* inbegriper att tjäna pengar på spelmarknaden, oftast genom vadhållning hos olika spelföretag, så kallad vadhållningsrelaterad matchfixning.⁸⁴ I Sverige är det idrottsliga motivet inte särskilt framträdande eftersom det främst har uppmärksammats fall som haft ekonomiska motiv.⁸⁵

Matchfixning kan förekomma både på elitnivå och amatörnivå.⁸⁶ Inom svensk fotboll har majoriteten av misstänkta matchfixningsärenden uppdragats i de högre seriesystemen, från division 3 upp till Superettan (den näst högsta divisionen). Ett flertal träningsmatcher och U21-matcher har också misstänkts varit manipulerade på förhand. Enligt BRÅ var Allsvenskan tidigare förskonad från fenomenet.⁸⁷ Under senare år har det emellertid förekommit flera fall av uppgjorda matcher även i den högsta divisionen.⁸⁸ En anledning till att de högre seriesystemen angrips oftare är att möjligheterna att spela på matcher i de lägre divisionerna är betydligt mer begränsade. Tidigare har spelbolagen enbart tillåtit att satsa pengar på fotbollsmatcher i division 4 och uppåt. Division 5–8 har därmed varit förskonade från vadhållningsrelaterad matchfixning.⁸⁹ Den internationella organisationen International Sports Federation anser att risken för matchfixning är betydligt högre hos fotbollslag som tillhandahåller låga löner till sina spelare.⁹⁰ Fotbollsspelare i Allsvenskan är inte lika enkla att manipulera eftersom de generellt sett har högre löner än spelarna i seriesystemen alldeles nedanför. Dessutom är media inte lika närvarande längre ner i divisionerna, spelarna har

⁸² Se Artikel 3.4 i Europarådets konvention mot manipulerade idrottstävlingar, egen kursivering. Det föreligger flera definitioner av matchfixning men Europarådets definition är den mest allmängiltiga. Se även BRÅ s. 13.

⁸³ Andersen, Jens Sejer, *Matchfixning – en global utmaning*, i: Dartsch Nilsson, Christine, Norberg, Johan R. & Pihlblad, Johan (red.), *I gråzonen: en antologi om idrottens etiska utmaningar*, Centrum för idrottsforskning, Stockholm, 2014, s. 129.

⁸⁴ Lotteriinspektionen s. 16.

⁸⁵ BRÅ s. 8.

⁸⁶ Peurala, J, *Match-manipulation in football - the challenges faced in Finland*, The International Sports Law Journal, Springer, 2013, s. 271.

⁸⁷ BRÅ s. 10, 35.

⁸⁸ Se t. ex Svea hovrätt, dom 2019-11-13 i mål nr B 270–19 och Malmö tingsrätt, dom 2021-06-07 i mål nr B 404–20.

⁸⁹ BRÅ s. 35 f.

⁹⁰ Lotteriinspektionen s. 16.

osäkrare karriärer både ekonomiskt och idrottsmässigt och det förekommer ett brett utbud av spelobjekt hos spelföretagen. Spelmissbruk är också en vanlig sårbarhetsfaktor.⁹¹

Det vanligaste exemplet på matchfixning är en manipulation av slutresultatet genom att ”köpa en match.” Samtidigt som den betalda fotbollsspelaren ser till att laget förlorar, pågår vadhållning hos spelföretagen där inblandade aktörer satsar stora summor pengar.⁹² Som tidigare nämnt handlar matchfixning inte enbart om vem som vinner eller förlorar. Det handlar också om att manipulera specifika matchhändelser såsom antal mål från båda lagen, gula respektive röda kort mot särskilda spelare, hörnor, frisparkar och så vidare. I vissa fall säljs viktig information från insidan till motparten på utsidan, som vederbörande sedan satsar pengar på. Sådan information kan exempelvis innehålla vilken spelare som kommer bytas in på planen först eller hur mycket tilläggstid domaren kommer bestämma i matchen.⁹³

Det bör emellertid framhåvas att Spelinspektionen kommit med nya föreskrifter som började gälla den 1 januari 2021. Föreskrifterna innebär att det är förbjudet för licensierade spelbolag i Sverige att erbjuda vadhållning på påföljder för regelbrott, som exempelvis gula och röda kort samt frisparkar och straffsparkar. Dessutom gäller numera att vadhållning inom fotboll hos licensierade spelbolag endast får erbjudas från division 2 och uppåt.⁹⁴

3.2 Aktörer och initiativtagare

Inom svensk fotboll är målvakter och försvarsspelare mest utsatta för matchfixning eftersom dessa enklare kan påverka utgången av matchen.⁹⁵ Det behöver nödvändigtvis inte vara en spelare som är inblandad, utan även tränare, domare, agenter, chefer, före detta spelare, läkare och andra involverade aktörer kan bli föremål för matchfixning.⁹⁶ Vid matchfixning finns det antingen en eller flera initiativtagare. BRÅ har identifierat sammanlagt sex typer av nationella initiativtagare som delas upp i *externa aktörer* och *idrottsliga aktörer*.⁹⁷ Normalt sett kan inte initiativtagaren inverka på matchhändelser själv, varav andra aktörer måste rekryteras. Därefter sker manipulationen av matchen och manipulationen av spelmarknaden i samverkan med varandra. I vilken grad initiativtagaren kan påverka matchhändelserna via aktören har sedan betydelse för chanserna att vinna stora summor pengar på spelmarknaden.⁹⁸ Rekryteringen av idrottsutövare och andra aktörer har således en central roll vid den här typen av brott.⁹⁹

⁹¹ BRÅ s. 36, 57 f, 91.

⁹² Lotteriinspektionen s. 15 ff. Se även Peurala s. 271.

⁹³ Peurala s. 271 f.

⁹⁴ Se 2 kap. 1 § och 3 kap. 1 § i SIFS 2020:2.

⁹⁵ BRÅ s. 10.

⁹⁶ Peurala s. 271 f.

⁹⁷ BRÅ s. 10, 26.

⁹⁸ BRÅ s. 24 f.

⁹⁹ SOU 2017:30 del 1 s. 376.

3.2.1 Externa aktörer

Med *externa aktörer* avses personer som inte har en direkt koppling till fotbollen.¹⁰⁰ Enligt tillgänglig information inom området är det vanligast att första kontakten till matchfixning tas av personer som inte är involverade inom idrotten.¹⁰¹ BRÅ delar in de externa aktörerna i tre huvudgrupper.¹⁰²

I den första kategorin ingår den så kallade ”*tillfällighetsfixaren*.” Denna aktör tar sin utgångspunkt i redan befintliga relationer med idrottsutövare och är inte inblandade i någon systematisk verksamhet.¹⁰³ Det innebär att tillfällighetsfixaren tar en impulsiv chansning när möjligheten till matchfixning dyker upp, utan att ha en förarbetad strategi. Till exempel kan denne förorda att spelare medvetet underpresterar när oddsen är höga på att laget ska förlora. Vanligtvis uppstår sådana situationer när ett lag leder tabellen överlägset och inte har något att förlora rent idrottsmässigt. Svenska spel har också uppmärksammat att närstående till spelare ägnat sig åt vadhållning på dennes matcher. Enligt BRÅ är det nästintill omöjligt att fastställa omfattningen av tillfälliga överenskommelser, men de hävdar att mörkertalen bör vara stora.¹⁰⁴

I den andra kategorin anträffas *nationella matchfixarnätverk* som ägnar sig åt systematiska verksamheter och ständigt rekryterar nya aktörer.¹⁰⁵ Matchfixning kan således vara kopplat till finansieringen av organiserad brottslighet. Externa organiserade aktörer betraktas utgöra den vanligaste initiativtagaren till matchfixning.¹⁰⁶ Den här typen av kriminella nätverk ägnar sig inte enbart åt matchfixning, utan är oftast inblandade i annan kriminalitet som exempelvis involverar vapen och droger.¹⁰⁷ I många fall omsätter de kriminella nätverken miljardbelopp på sin brottsliga verksamhet.¹⁰⁸ Personerna inom nätverken har oftast etablerade relationer med varandra och aktörer inom idrottsvärlden. Vanligtvis antar personerna att upptäcktsrisken är låg, vilket leder till slarviga tillvägagångssätt. De nationella matchfixarnätverken är därmed bekanta hos polisen. BRÅ menar dock att det kan finnas dolda nätverk som ännu är okända.¹⁰⁹

I den tredje kategorin återfinns *ekobrottsnätverk* som har en mer stabil och företagsliknande struktur. De är inblandade i flera typer av ekonomisk brottslighet, där matchfixning är en del av organisationens metoder för att tjäna pengar. Ekobrottsnätverken är involverade i lagets ledarorganisation och rekryterar korrupta fotbollsspelare för att manipulera matcher. Nätverken bidrar också till att finansiera klubbens verksamhet och i gengäld får de ta del av vinsterna på

¹⁰⁰ BRÅ s. 27.

¹⁰¹ Hill, Declan, *The insider's guide to match-fixing in football*, Anne McDermid & Associates Ltd, Toronto, 2013, s. 37 f.

¹⁰² BRÅ s. 27.

¹⁰³ SOU 2017:30 del 1 s. 374 f.

¹⁰⁴ BRÅ s. 27 f.

¹⁰⁵ SOU 2017:30 del 1 s. 376.

¹⁰⁶ BRÅ s. 31, 98.

¹⁰⁷ SOU 2017:30 del 1 s. 375.

¹⁰⁸ Lindholm s. 130.

¹⁰⁹ BRÅ s. 28 f, 46.

spelmarknaden.¹¹⁰ Intäkterna kan sedan användas till andra former av kriminalitet. Dessutom misstänker polisen att nätverken utnyttjar fotbollslagen för exempelvis penningtvätt.¹¹¹

De externa aktörerna har främst tre tillvägagångssätt när de rekryterar idrottsliga aktörer. För det första används *direkta kontaktförsök* genom samtal, fysiska träffar eller andra sätt som skapar samhörighet. För det andra används *indirekta kontaktförsök* där initiativtagaren minskar upptäcktsrisken genom mellanhänder, såsom vänner eller familj som redan etablerat en förtroendeingivande relation. Det kan även vara före detta spelare som bibehållit relationerna med sina gamla lagkamrater. Slutligen används olika former av *påverkansmedel* som exempelvis mutor, tvång, våld, hot och utpressning, oftast av nationella matchfixarnätverk.¹¹²

3.2.2 Idrottsliga aktörer

Med *idrottsliga aktörer* avses individer som har en direkt koppling till fotbollen.¹¹³ Det kan till exempel vara spelare, domare, tränare eller ledningen.¹¹⁴ Även om det oftast är externa aktörer som är initiativtagare till matchfixning, kan det inte bortses från att idrottsliga aktörer är anordnare. Det är emellertid vanligare att idrottsliga aktörer blir utnyttjade för matchfixning än att de själva tar initiativ till det.¹¹⁵ BRÅ delar in de idrottsliga aktörerna i tre huvudgrupper.

För det första förekommer ”*solofixaren*”, en enskild idrottslig aktör som tar initiativ till att manipulera matchhändelser som är öppna för vadhållning på spelmarknaden. Solofixaren är både initiativtagare och utförare av matchfixningen.¹¹⁶ Vanligtvis gäller det matchhändelser som aktören enkelt kan manipulera utan att det uppmärksammas. Till exempel antalet hörnor eller gula och röda kort under matchen. Den här typen av matchfixning är svårare att bevisa eftersom den inte påverkar matchen eller spelmarknaden i avsevärd utsträckning. BRÅ befarar därmed att mörkertalen är betydande.¹¹⁷

För det andra finns ”*lagkamraterna*” som innebär att flera idrottsliga aktörer är initiativtagare och samarbetar för att påverka matchen. Här handlar det främst om planering och samordning samt övertalning av spelare, som förenklas genom lagets gemenskap. Samarbetet kan också vara gränsöverskridande till motståndarlag. Normalt sett satsar lagkamraterna pengar på slutresultat, vilket oftast är mer inkomstbringande än att spela på enskilda matchhändelser. När manipuleringen sker genom samarbete skapas en högre säkerhet att lyckas eftersom det blir enklare att styra matchförloppet.¹¹⁸

¹¹⁰ SOU 2017:30 del 1 s. 375.

¹¹¹ BRÅ s. 30. Med penningtvätt avses när illegala intäkter flyttas över från ett ställe till ett annat, genom en metod där det framstår som att pengarna är legalt intjänade. Syftet är att överföra pengar utan att det väcker misstankar. Se Jareborg, N, Friberg, S, Asp, P, Ulväng, M: *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten*, 2 uppl., Uppsala, 2015, s. 47 ff.

¹¹² BRÅ s. 42 f, 46.

¹¹³ BRÅ s. 31 f.

¹¹⁴ Andersen s. 138.

¹¹⁵ BRÅ s. 27, 31, 42.

¹¹⁶ SOU 2017:30 del 1 s. 375.

¹¹⁷ BRÅ s. 32.

¹¹⁸ SOU 2017:30 del 1 s. 375.

Den sista kategorin av initiativtagare kallas för ”den korrupta ledningen.” Ledningen utnyttjar sin maktposition genom att exempelvis bestämma laguppställningen, värvningar av spelare, löner, spelarkontrakt och andra faktorer som har verkan på lagets insatser.¹¹⁹ På liknande sätt som ekobrottsnätverken rekryterar ledningen korrupta fotbollsspelare eller placerar dem i en ekonomiskt ansträngd situation.¹²⁰

3.3 Upptäcktsrisken

En stor utmaning med manipulerade matcher är att verksamheten normalt utspelar sig i det dolda. BRÅ befarar att flera försök och genomförda matchfixningar kan ha inträffat utan att rättsväsendet, idrottsrörelsen eller spelmarknaden uppmärksammas.¹²¹ Dessutom är det svårt att fastställa vad som är ett avsiktligt misstag för att manipulera matchen och vad som är ett oavsiktligt misstag på grund av att idrottsutövaren presterar otillräckligt av naturliga skäl. Matchfixningen på fotbollsplanen är således svårare att upptäcka än exempelvis märkbara avvikelser hos spelföretagens vadhållningsutslag.¹²² Till exempel Svenska Spel har en automatiserad övervakningsfunktion som upptäcker avvikande spelmönster, vilket resulterar i att vadhållningen på matcherna kan stoppas.¹²³ Genom att öka upptäcktsrisken blir det svårare att genomföra matchfixningen. Både BRÅ och Lotteriinspektionen menar att ökningen kan åstadkommas genom ett effektivare samarbete mellan spelföretagen och en mer omfattande övervakning av vadhållning på svenska fotbollsmatcher. Svenska Spel framhåller även att de endast ska förete spelobjekt där följderna av vadhållningen stöds av sportsliga skäl.¹²⁴ Det bör emellertid uppmärksammas att mindre former av matchfixning från exempelvis solofixaren, lagkamraterna eller tillfällighetsfixaren kan vara problematiska att identifiera ändå, såvida inte matchen eller spelmarknaden påverkas i framträdande utsträckning.¹²⁵

En central funktion av allmänpreventionen är kriminalisering, vilket inbegriper att människors ageranden kan sammanfalla med i vilken utsträckning en viss gärning är straffbar. Bortsett från straffets avskräckande effekt kan en delfunktion bestå i den upplevda risken av att en specifik gärning i allmänhet blir upptäckt och föremål för straffrättsliga konsekvenser. Människors handlingssätt kan således i vissa fall anpassas efter den *upplevda upptäcktsrisken*. En ökning av den upplevda upptäcktsrisken beträffande att ett straffhot ska förverkligas, kan i sin tur erhålla brottsförebyggande effekter.¹²⁶

¹¹⁹ BRÅ s. 34.

¹²⁰ SOU 2017:30 del 1 s. 376.

¹²¹ BRÅ s. 18, 36.

¹²² BRÅ s. 66.

¹²³ Lotteriinspektionen s. 25, 34.

¹²⁴ Lotteriinspektionen s. 34 ff; BRÅ s. 95 ff.

¹²⁵ BRÅ, s. 27, 32 ff. Se även avsnitt 3.2.

¹²⁶ Grevholt, E, Andersson, J, *Vilka preventiva vinster kan förändringar av straffrätten och påföljdssystemet ge?*, SvJT 2010 s. 465 ff.

4. Brottsbalkens tillämpliga bestämmelser

4.1 Mutbrottslagstiftningen

År 2012 genomfördes en reform av mutbrottslagstiftningen med avsikten att skapa en tydligare och mer praktisk lagstiftning. Bland annat sammanfogades brottstyperna *tagande och givande av muta* i ett och samma kapitel, närmare bestämt 10 kap. BrB. Reformen resulterade även i en utvidgad personkrets beträffande arbetstagare och uppdragstagare.¹²⁷ Dessutom tillkom en ny bestämmelse som omfattar deltagare och funktionärer vid idrottsliga sammanhang när vadhållning förekommer.¹²⁸ Vid matchfixning kan 10 kap. 5 a–c §§ BrB bli tillämpliga. Mutbrotten har varit de mest framträdande brottstyperna vid tidigare fall av matchfixning eftersom åklagaren oftast koncentrerat utredningsarbetet kring dessa.¹²⁹ Syftet med mutbrottslagstiftningen är främst att förhindra illojal och oriktig tjänsteutövning genom ageranden som strider mot arbets- eller uppdragsgivarens åligganden.¹³⁰

4.2 Tagande och givande av muta

I 10 kap. 5 a § BrB stadgas att ”den som är arbetstagare eller utövar uppdrag och tar emot, godtar ett löfte om eller begär en otillbörlig förmån för utövningen av anställningen eller uppdraget döms för *tagande av muta* till böter eller fängelse i högst två år.” Efter reformen av mutbrotten utvidgades bestämmelsen så att samma förutsättningar även gäller deltagare och funktionärer vid tävlingar, exempelvis fotbollsmatcher, när allmänt anordnad vadhållning förekommer.¹³¹ I 10 kap. 5 b § BrB regleras *givande av muta* där liknande förutsättningar gäller som vid bestämmelsen om tagande av muta. Den centrala skillnaden är att givande av muta i stället omfattar den som ”lämnar, utlovar eller erbjuder en otillbörlig förmån.” Straffskalan är emellertid densamma för båda brottstyperna.¹³² Brotstypen tagande av muta brukar kallas för *passiv korruption* och omfattar den som tar emot den otillbörliga förmånen. Givande av muta benämns som *aktiv korruption* och omfattar den som utfäster förmånen.¹³³

I förarbetena motiverades utvidgningen av personkretsen med att aktörer inte alltid innehar en anställning eller ett faktiskt uppdragsförhållande. Dessutom ansågs risken stor att matchfixning skulle bli vanligare de kommande åren och att idrottsrörelsens självständiga sanktioner var otillräckliga för att motverka matchfixning. Till exempel böter och *avstängningar* tycktes inte skydda idrotten eller spelmarknaden mot den organiserade brottsligheten i betryggande utsträckning. Dessa ingripande sanktioner saknar dessutom verkan för givaren av mutan.¹³⁴

¹²⁷ Prop. 2011/12:79 s. 1. Se även Lotteriinspektionen s. 28.

¹²⁸ Prop. 2011/12:79 s. 18. Se även BRÅ s. 15 och Lotteriinspektionen s. 28.

¹²⁹ BRÅ s. 15.

¹³⁰ Jareborg m.fl. s. 347.

¹³¹ Prop. 2011/12:79 s. 43 ff; SOU 2010:38 s. 164.

¹³² Prop. 2011/12:79 s. 12.

¹³³ Jareborg m.fl. s. 349.

¹³⁴ Prop. 2011/12:79 s. 29, 56 f; SOU 2010:38 s. 164. Se även avsnitt 3.2.1 och 6.3.2.

För att bestämma huruvida en handling ska betraktas som tagande eller givande av muta uppställs fyra gemensamma rekvisit.¹³⁵ Först och främst måste det vara fråga om ett tagande eller givande av en *otillbörlig förmån*. Nästa steg är att avgöra om mutan har *lämnats, utlovats, erbjudits, tagits emot, godtagits som löfte eller begärts*. Därefter fästes avseende vid om gärningspersonen faller inom ramen för personkretsen som *arbetstagare* eller *uppdragstagare*. Slutligen bedöms om förmånen överlämnats *för tjänsteutövningen*.¹³⁶ För att kunna straffas för mutbrott krävs emellertid någon grad av uppsåt.¹³⁷ I avsikt att närmare förstå mutbrottens konstruktion följer en närmare genomgång av rekvisiten nedan.

4.2.1 Otillbörlig förmån

Begreppet *otillbörlig förmån* har samma innebörd som muta och innefattar givande av en förmån, med avsikten att påverka mottagaren till att begå en pliktstridig gärning. En otillbörlig fördel kan också inbegripa att utge belöning för en sådan gärning i efterhand.¹³⁸ Som tidigare nämnt krävs uppsåt för straffansvar. Om givarens syfte är att utge en otillbörlig förmån och mottagaren inte inser dennes intentioner, kan mottagaren frias till följd av bristande uppsåt.¹³⁹

Föremålet för transaktionen ska vara någon form av förmån, vilket oftast innehar ett ekonomiskt värde. I normala fall består en otillbörlig förmån av pengar eller andra materiella ting. Det kan också innefatta exempelvis rabatter, provisioner, lån, mat, boende etcetera. Förtäckta och immateriella förmåner i form av utförande av tjänster, sänkta avgifter, rekommendationer eller övriga förmåner som saknar ekonomiskt värde, är inte heller uteslutna. Närmare bestämt har begreppet förmån ett relativt vidsträckt tillämpningsområde.¹⁴⁰

Vanligtvis är det tydligt att en förmån har lämnats. Svårigheter kan emellertid uppstå vid bedömningen av huruvida förmånen är otillbörlig eller inte.¹⁴¹ I situationer där det inte är lika tydligt behöver otillbörlighetsbedömningen huvudsakligen utgå från det ekonomiska värdet och förmånens slag samt andra omständigheter som hänför sig till själva överlämningen.¹⁴² Vad som betraktas som otillbörligt kan ändras genom samhällsförhållandena och variera beroende på verksamhetens karaktär. Det är dock alltid otillbörligt om förmånen skapar tacksamhetsskuld eller ekonomiskt beroende. Den avgörande frågan är huruvida förmånen syftar till att påverka mottagaren, vilket ställer ett särskilt krav på föremålets värde som avgörs av försäljningsvärdet. Lågt värderade föremål kommer förmodligen vara otillräckliga för att påverka mottagarens prestationsförmåga.¹⁴³ Det går emellertid inte att fastställa någon definitiv värdegräns för otillbörligheten. Kontakt- och relationsfrämjande förmåner och gåvor såsom blommor eller choklad är naturligtvis tillbörliga under förutsättning att föremålen inte relateras till en specifik

¹³⁵ Prop. 2011/12:79 s. 24.

¹³⁶ Jareborg m.fl. s. 349, 354 ff.

¹³⁷ Asp s. 284 ff. Uppsåtet bestäms av gärningspersonens inställning gentemot handlingen och dennes medvetenhet till den orsakade följden. Några exempel på uppsåtsformer är insiktsuppsåt, avsiktsuppsåt och likgiltighetsuppsåt. Se även 1 kap. 2 § BrB.

¹³⁸ Prop. 2011/12:79 s. 43 f.

¹³⁹ Asp s. 284; Jareborg m.fl. s. 349 f.

¹⁴⁰ Prop. 2011/12:79 s. 14. Se även Jareborg m.fl. s. 350.

¹⁴¹ Jareborg m.fl. s. 350.

¹⁴² Prop. 2011/12:79 s. 44.

¹⁴³ Jareborg m.fl. s. 350 f.

prestation. Otillbörlighetsbegreppet är inte heller bundet till några fastställda omständigheter eftersom det krävs en helhetsbedömning av alla relevanta omständigheter i det enskilda fallet.¹⁴⁴

Vid matchfixning lämnas förmånen med ett direkt uppsåt att påverka specifika matchhändelser eller slutresultatet. Det föreligger emellertid bevisvärigheter att avgöra om den här typen av uppsåt har förekommit. Dessutom kan det vara svårt att avgöra vad som är en gåva för att visa uppskattning och vad som betraktas utgöra en muta. För att straffbarhet ska komma i fråga räcker det med att förfarandet ”typiskt sett är ägnat att påverka utgången av tävlingen.”¹⁴⁵

4.2.2 Lämna, utlova, erbjuda och ta emot, godta eller begära

Brottstypen givande av muta innebär att någon *lämnar, utlovar eller erbjuder* en otillbörlig förmån. Vid tagande av muta förutsätts motsatsvis att någon *tar emot, godtar ett löfte om eller begär* en otillbörlig förmån.¹⁴⁶

Det spelar emellertid ingen roll för straffbarheten om mutransaktionen fullbordas eller inte. Vid ett *lämnande* anses brottet genomfört redan när transaktionen har skickats i väg, exempelvis via post, bud eller med hjälp av tredje man. Mutan betraktas *mottagen* och *godtagen* när personen har kännedom om att förmånen kommit honom eller henne tillhanda. Dessutom ska vederbörande uttryckligen ha påvisat sin avsikt att behålla föremålet. När det gäller *utlovande* och *erbjudande* avses en ömsesidig överenskommelse om att mutransaktionen erläggs, även om någon av parterna inte fullföljer sin del av avtalet. Om mottagaren är initiativtagare och *begär* en förmån fordras att anspråket varit allvarligt menat.¹⁴⁷ Det föreligger dock inget krav att begäran måste lämnas muntligen, utan det kan även ske genom exempelvis kroppsspråk.¹⁴⁸ Enligt 10 kap. 5 a § 3 st. BrB är det även straffbart att ”ta emot, godta ett löfte om eller begära förmånen för någon annan än sig själv.” Bestämmelsen tillämpas också vid givande av muta. En sådan situation kan exempelvis uppkomma när en närstående erhåller mutan.¹⁴⁹

Enligt korruptionsforskningen inom matchfixning är det inte ovanligt att rekryterarna använder ”skämtsamma tillvägagångssätt.” Det innebär att erbjudanden om betalning för att påverka en fotbollsmatch läggs fram på ett sätt så att rekryteraren enkelt kan skämta bort det om behovet uppstår. Dessutom har fotbollsspelare som blivit kontaktade bekräftat att dessa erbjudanden vanligtvis kan tolkas som ett skämt.¹⁵⁰

4.2.3 Personkretsen

Vid både tagande och givande av muta kan straffansvar endast bli aktuellt om aktören faller inom personkretsen. Personkretsen innefattar *arbetstagare* och *uppdragstagare* samt *deltagare* och *funktionärer* vid idrottsliga sammanhang.¹⁵¹

¹⁴⁴ Prop. 2011/12:79 s. 21. Se även Jareborg m.fl. s. 351.

¹⁴⁵ SOU 2010:38 s. 165.

¹⁴⁶ SOU 1974:37 s. 141 f. Se även Jareborg m.fl. s. 354.

¹⁴⁷ SOU 1974:37 s. 142.

¹⁴⁸ Jareborg m.fl. s. 355.

¹⁴⁹ Prop. 2011/12:79 s. 75 f.

¹⁵⁰ BRÅ s. 27.

¹⁵¹ SOU 2010:38 s. 56; Prop. 2011/12:79 s. 29, 43 f.

Arbetstagarbegreppet inbegriper personer som antingen har en offentlig eller privat anställning. Tjänstens omfattningsgrad har ingen betydelse, utan det civilrättsliga arbetstagarbegreppet ska ligga till grund för bedömningen. Det innebär bland annat att förhållandet bygger på ett avtal mellan arbetsgivaren och arbetstagaren, där den sistnämnde utför arbete för annans räkning.¹⁵² Med uppdragstagare avses en person som genom avtal utför ett särskilt uppdrag. Till exempel styrelseledamöter, nämndemän, ordningsvakter, anställda inom Försvarsmakten eller andra personer som innehar viss förtroendeställning.¹⁵³ Tillämpningsområdet avseende arbetstagare och uppdragstagare är emellertid inte avgränsat till svenska förhållanden. Utländska arbets- och uppdragstagare kan också straffas om de gör sig skyldiga till mutbrott.¹⁵⁴

Gällande deltagare och funktionärer syftar straffbestämmelsen till att omfatta samtliga aktörer med ett sådant inflytande över idrotten att de har möjlighet att manipulera matcher. Som exempel benämns spelare, domare, linjemän, tränare och lagledare. Dock är det mer oklart beträffande övriga aktörer såsom publik eller läkare på grund av deras begränsade möjligheter att påverka resultatet.¹⁵⁵ Det kan anses orimligt att belägga dessa aktörer med straffansvar eftersom de inte medverkar i tävlingarna i betydande omfattning.¹⁵⁶ Samtidigt framhåller förarbetena att någon som i omedelbar anslutning till matchen har i uppdrag att genomföra en medicinsk undersökning, kan räknas som funktionär, då resultatet är avgörande för det fortsatta deltagandet.¹⁵⁷ I andra fall då åtagandena endast bygger på medlemskap i föreningen eller där en huvudman saknas, omfattas vederbörande av bestämmelsen. Enligt förarbetena inkluderas därmed samtliga straffvärda fall och lagen uppfattas inte godtycklig i sin tillämpning. Dessutom anser regeringen att ”kriterierna för straffansvar uppnår en tillräcklig grad av tydlighet.”¹⁵⁸

Fotbollsspelare på elitnivå har vanligtvis ingått ett anställningsavtal med idrottsföreningen som inbegriper lön och andra förmåner.¹⁵⁹ Som tidigare nämnt betraktas aktörer, exempelvis fotbollsspelare, inte alltid som arbetstagare eller uppdragstagare, varav utvidgningen av personkretsen ansågs nödvändig.¹⁶⁰ I förarbetena betonades likväl att det rent lagtekniskt är ett komplicerat åtagande att frambringa en personkretsbestämning som effektivt inbegriper samtliga aktörer som eventuellt kan ådra sig mutansvar.¹⁶¹

4.2.4 För tjänsteutövningen eller fullgörandet av uppgifter

Om straffansvar ska bli aktuellt måste den otillbörliga förmånen lämnas för arbetstagarens eller uppdragstagarens *tjänsteutövning*.¹⁶² Det är således otillräckligt att en otillbörlig förmån enbart lämnas till en person inom personkretsen. Med detta erfordras ett samband mellan den

¹⁵² Prop. 2011/12:79, s. 12 f, 43.

¹⁵³ Jareborg m.fl. s. 356 f.

¹⁵⁴ Prop. 2011/12:79 s. 43.

¹⁵⁵ SOU 2010:38 s. 164; Prop. 2011/12:79 s. 45.

¹⁵⁶ SOU 2010:38 s. 164.

¹⁵⁷ Prop. 2011/12:79 s. 45.

¹⁵⁸ Prop. 2011/12:79 s. 28 ff.

¹⁵⁹ Backman s. 31, 65; Holmquist, R, *Brotten i näringsverksamhet*, 5 uppl., Norstedts Juridik, 2021, s. 208 f.

¹⁶⁰ Prop. 2011/12:79 s. 56 f.

¹⁶¹ Prop. 2011/12:79 s. 18.

¹⁶² Prop. 2011/12:79 s. 14.

otillbörliga förmånen från givaren och tjänsten som tagaren utför. Straffansvar blir inte aktuellt om förevarande samband saknas och det exempelvis rör sig om privata gåvor eller lån.¹⁶³ I förhållande till deltagare och funktionärer avses enligt 10 kap. 5 a § BrB ”en otillbörlig förmån för hans eller hennes *fullgörande av uppgifter* vid tävlingen.”¹⁶⁴ En viktig förutsättning för att straffansvar ska aktualiseras är att tävlingen är föremål för allmänt anordnad vadhållning. Kriminaliseringen motiveras av att bevara integriteten inom kommersiell vadhållning och idrott. Vadhållning och idrott omsätter enorma belopp, varav regeln tar fasta vid skyddsvärda intressen och ska förebygga att tävlingsdeltagare tar mutor för att inte prestera sitt yttersta.¹⁶⁵

4.2.5 Grova mutbrott

Enligt den särskilda bestämmelsen i 10 kap. 5 c § BrB kan en gärningsperson dömas för grovt tagande eller givande av muta till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid prövningen måste en helhetsbedömning av samtliga faktorer göras från fall till fall. I bestämmelsen anges fyra faktorer som i synnerhet ska observeras vid bedömningen om brottet anses grovt.¹⁶⁶

Den första faktorn som ska tas hänsyn till är om personen innehar en *särskilt ansvarsfull ställning*, där handlingen utgjort ett missbruk mot denna. Bestämmelsen ger uttryck för ett strängare integritetsskydd som vissa typer av arbeten och uppdrag innefattar. Till exempel befattningar som avser viktiga beslutsfunktioner i samhället eller rättsväsendets funktioner, såsom riksdagen, regeringen, övrig myndighetsutövning eller anställningar inom offentlig förvaltning.¹⁶⁷ Tjänsteutövningens natur kan även påverka otillbörlighetsbedömningen.¹⁶⁸

Den andra faktorn som ska tas hänsyn till är om handlingen innefattat ett *betydande värde*. Med det menas värdet av den otillbörliga förmånen som givits eller mottagits.¹⁶⁹ Värdet spelar en central roll för att aktören överhuvudtaget ska överväga att påverka tjänsteutövningen eller fullgörandet av uppgifter, exempelvis prestationerna i en fotbollsmatch.¹⁷⁰ Det råder emellertid oklarheter beträffande värdets storlek för att betraktas som grovt mutbrott. I de statliga utredningarna och doktrin har det angivits ett uppskattat värde på cirka tio prisbasbelopp.¹⁷¹ I rättspraxis har domstolarna vid några avgörande godtagit fyra prisbasbelopp.¹⁷²

¹⁶³ Jareborg m.fl. s. 359 f. Se dock NJA 2009 s. 751 där en gåva ansågs överlämnad inom ramen för vänskapsrelationen, trots att det förelåg ett samband mellan förmånen och tjänsten. Strängare bedömningar bör emellertid göras beträffande gåvor som lämnas vid ärenden inom exempelvis myndighetsutövning.

¹⁶⁴ Prop. 2011/12:79 s. 18, 24.

¹⁶⁵ Prop. 2011/12:79 s. 29, 45; SOU 2010:38 s. 164.

¹⁶⁶ SOU 2010:38 s. 239; Prop. 2011/12:79 s. 30 f.

¹⁶⁷ Prop. 2011/12:79 s. 47.

¹⁶⁸ Jareborg m.fl. s 361.

¹⁶⁹ SOU 2010:38 s. 239.

¹⁷⁰ Jareborg m.fl. s 361.

¹⁷¹ SOU 2010:38 s. 239; Borgeke, M, Sterzel, G & Kezovska, G, *Studier rörande påföljdspraxis m.m.*, 4. uppl., Jure, Stockholm, 2009, s. 338.

¹⁷² Cars, T, *Mutbrott och korruptiv marknadsföring*, 3 uppl. Stockholm 2012, s. 61 f.

Den tredje faktorn som ska tas hänsyn till är om gärningen utgjort en del i en kriminalitet från en *systematisk* verksamhet eller som bedrivits i *större omfattning*. Vid bedömningen beaktas huruvida gärningen varit ett led i ett upprepat beteende.¹⁷³

Den fjärde faktorn avser huruvida handlingen i övrigt varit av *särskilt farlig art*. Det kan bland annat föreligga om individen hänsynslöst drar fördel av en beroendeställning eller om huvudmannen inom verksamheten drabbas av en ”*synnerligen kännbar ekonomisk eller förtroendemässig skada*.” Nyttjandet av förfalskade dokument och missvisande ekonomisk redovisning kan också föranleda grova mutbrott.¹⁷⁴

4.3 Bedrägerilagstiftningen

Om någon av förutsättningarna för mutbrotten inte uppfylls, kan möjligtvis straffansvar enligt bedrägeribestämmelserna aktualiseras.¹⁷⁵ Den som ägnar sig åt matchfixning i syfte att åstadkomma vinster på spelmarknaden riskerar att straffas för bedrägeri gentemot spelföretagen och dess kunder.¹⁷⁶ Det är i synnerhet nationella matchfixarnätverk, som i kombination med övrig brottslighet, bedriver olika former av bedrägerier. De bestämmelser som eventuellt kan tänkas tillämpas vid uppgjorda matcher är 9 kap. 1–3 §§ BrB.¹⁷⁷

4.3.1 Bedrägeribrottets tillämpningsområde

Enligt 9 kap. 1 § 1 st. BrB gäller att ”den som medelst vilseledande förmår någon till handling eller underlåtenhet, som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den vilseledda eller någon i vars ställe denne är, dömes för bedrägeri till fängelse i högst två år.” Bestämmelsens andra stycke reglerar ett särskilt straffansvar vid *datorbedrägeri* när någon ändrar i program, upptagning eller olovligen påverkar resultatet av en automatisk informationsbehandling eller andra automatiska processer.¹⁷⁸

Ett *vilseledande* inbegriper att gärningspersonen orsakar att den andre är i felaktig tro genom att *uppväcka, förstärka* eller *vidmakthålla* en villfarelse.¹⁷⁹ Den vanligaste formen sker genom uppväckande, vilket innebär att A direkt påverkar B så att denne erhåller en villfarelse med anledning av vad A utför eller inte utför. Vid förstärkning eller vidmakthållande förutsätts en redan befintlig villfarelse. Gärningspersonens påverkan kan antingen ske direkt eller indirekt och gärningarna kan vara en *handling* eller *underlåtenhet*. Genom att kombinera alla potentiella sätt att vilseledda någon på, föreligger så mycket som tolv grundformer av vilseledande.¹⁸⁰

¹⁷³ Prop. 2011/12:79 s. 47

¹⁷⁴ Prop. 2011/12:79 s. 47.

¹⁷⁵ Prop. 2011/12:79 s. 48.

¹⁷⁶ Lotteriinspektionen s. 27 f.

¹⁷⁷ BRÅ s. 15, 28, 87.

¹⁷⁸ Prop. 2006/07:80 s. 30.

¹⁷⁹ Prop. 2006/07:80 s. 31.

¹⁸⁰ Jareborg m.fl. s. 220 f.

Bedrägeribrottet i 9 kap. 1 § 1 st. BrB kan även vara av ringa eller grov karaktär. Enligt 9 kap. 2 § BrB kan gärningspersonen dömas för *ringa bedrägeri* till böter eller fängelse i högst sex månader om skadans omfattning eller övriga omständigheter inte uppnår normalgraden.¹⁸¹ Två typexempel på ringa bedrägeri är att ta en ”springnota” efter ett restaurangbesök eller åka kommunala färdmedel utan att betala.¹⁸² 9 kap. 3 § BrB reglerar att gärningspersonen kan dömas för *grovt bedrägeri*. Påföljdsbestämningen är fängelse i minst sex månader och högst sex år.¹⁸³ Några exempel på grovt bedrägeri är utnyttjande av ett allmänt förtroende, att värdet är framstående eller att vederbörande nyttjar förfalskade handlingar vid vilseledandet.¹⁸⁴

4.3.2 Bedrägeri i relation till matchfixning

Ur ett rättsdogmatiskt hänseende är bedrägeri den mest svårtillgängliga brottstypen. Det gäller inte specifikt förmögenhetsbrotten, utan för svensk straffrätt i allmänhet. Inom området föreligger en omfattande rättspraxis som många gånger brister i tydlighet, särskilt på grund av begreppens svåröverskådliga konstruktion, vilket leder till en obalanserad rättstillämpning.¹⁸⁵ I förhållande till matchfixning har bedrägeribestämmelserna dock aldrig prövats i domstol.¹⁸⁶

Flera åklagare som intervjuats av BRÅ menar att bedrägeribestämmelserna inte kan tillämpas vid matchfixning. Vid korruptionsbrott har Riksenheten mot korruption i stället haft huvudfokus på mutbrotten. Bedrägeribrottets applicering fordrar ett vilseledande som resulterar i vinning och skada. På vilket sätt vilseledandet förhåller sig till spel om pengar är inte klarlagt. Ur ett vadhållningsperspektiv är det därmed oklart i vilken utsträckning bedrägerilagstiftningen kan tillämpas vid manipulerade matcher.¹⁸⁷

I en förundersökning från år 2015 kom åklagaren fram till att bedrägeribestämmelsen i 9 kap. 1 § 1 st. BrB inte kunde tillämpas eftersom en fysisk person (spelbolaget) inte hade vilseletts i praktiken. Bedömningen grundades i att vadhållningsförfarandet betraktades automatiserat i sin helhet. Bestämmelsen om *datorbedrägeri* enligt 9 kap. 1 § 2 st. BrB var också föremål för prövning. Datorbedrägeri innebär en manipulering av datorn eller andra automatiska processer. Åklagaren menade att själva manipulationen, som berörde matchresultatet och specifika matchhändelser, utspelade sig på fotbollsplanen och inte spelmarknaden. Av den anledningen lades förundersökningen ned gällande misstanken om bedrägeri då tillvägagångssättet inte ansågs straffbart enligt svensk lag.¹⁸⁸ Det bör även understrykas att två andra åklagare har kommit fram till samma slutsatser i likartade situationer som uppstått i senare fall.¹⁸⁹

¹⁸¹ Se 9 kap. 2 § BrB. Se även Prop. 2006/07:80 s. 30 ff.

¹⁸² Zetterström s. 269.

¹⁸³ Se 9 kap. 3 § BrB. Se även Prop. 2006/07:80 s. 30 ff.

¹⁸⁴ Zetterström s. 269.

¹⁸⁵ Jareborg m.fl. s. 219.

¹⁸⁶ Ds 2021:29 s. 67 ff. Se även BRÅ s. 104 ff.

¹⁸⁷ BRÅ s. 87, 104.

¹⁸⁸ Åklagarmyndigheten, Riksenheten mot korruption, beslut den 2 september 2015, Dnr. AM-86997-15.

¹⁸⁹ SOU 2017:30 del 2 s. 106.

4.4 Övriga bestämmelser

Eftersom både tillvägagångssätten och de inblandade aktörerna skiljer sig åt kan även andra bestämmelser tillämpas vid matchfixning.¹⁹⁰ Vilka bestämmelser som kan tillämpas beror ovillkorligen på gärningspersonernas utvalda metoder, varav en uttömmande lista inte kan fastställas. De brottstyper som vanligtvis blir aktuella och som normalt sker i kombination med mutbrotten är olaga hot (4 kap. 5 § BrB), utpressning (9 kap. 4 § BrB), olaga tvång (4 kap. 4 § BrB) och misshandel (3 kap. 5 § BrB). Beroende på omständigheterna i de enskilda fallen kan brotten betraktas grova. Försök och förberedelser till ovanstående brott kan också leda till straffrättsligt ansvar.¹⁹¹ När det gäller påföljderna har ovanstående brott likartade straffskalor. Till exempel misshandel, olaga tvång och utpressning kan leda till högst två års fängelse vid brott av normalgraden och sex års fängelse vid grova lagöverträdelser.¹⁹² Olaga hot kan leda till högst ett års fängelse vid brott av normalgraden och fyra års fängelse vid grovt brott.¹⁹³

Matchfixning involverar vanligtvis en kedja av flera gärningar som tillsammans påverkar spelresultatet. Det är inte ovanligt att den externa eller idrottsliga initiativtagaren behöver hjälp för att lyckas genomföra matchfixningen. Till exempel kan det behövas någon som förmår fotbollsspelarna att underprestera eller sköter vadslagningen. Det är således andra personer som utför vissa gärningar till förmån för huvudpersonen.¹⁹⁴ Enligt 23 kap. 4 § BrB kan en sådan initiativtagare bli föremål för straffrättsligt ansvar i egenskap av anstiftare eller medhjälpare. Detta gäller för samtliga beaktade brott som kan tänkas tillämpas vid matchfixning.¹⁹⁵

4.5 Rättspraxis i Sverige

Sedan 2012 har det påbörjats ungefär 60 förundersökningar, där enbart tre fall har resulterat i fällande dom i HovR.¹⁹⁶ Nedan följer en genomgång av samtliga tre hovrättsdomar som blivit vägledande i förhållande till matchfixning.

4.5.1 AIK-fallet

AIK-fallet har kommit att blivit det mest uppmärksammade målet inom matchfixning i Sverige. Det beror antagligen på att händelsen utspelade sig i Sveriges högsta division inom fotboll, där media ständigt är närvarande. Dessutom är fallet ett av få som lett till en fällande dom.

År 2017 skulle en fotbollsmatch i Allsvenskan genomföras mellan AIK och IFK Göteborg. Fotbollsmatchen ställdes in på grund av att den före detta AIK-spelaren D.E och ytterligare en aktör misstänktes för försök till matchfixning.

De två männen träffade AIK:s målvakt K.S på en restaurang för att diskutera matchfixning. Männerna uppmanade honom att underprestera i kommande match i utbyte mot en stor summa

¹⁹⁰ Se avsnitt 3.1 och 3.2.

¹⁹¹ BRÅ s. 15; Lotteriinspektionen s. 27 f. Se även Skånefallet i avsnitt 4.5.3.

¹⁹² Se 3 kap. 5 § BrB, 3 kap. 6 § BrB, 4 kap. 4 § BrB och 9 kap. 4 § BrB.

¹⁹³ Se 4 kap. 5 § BrB.

¹⁹⁴ Prop. 2017/18:220 s. 348. Se även avsnitt 3.2 och 4.5.

¹⁹⁵ Se ordalydelsen i 23 kap. 4 § BrB.

¹⁹⁶ Ds 2021:29 s. 66 f.

pengar. Efter mötet kontaktade K.S lagets tränare och berättade om mutförsöket, varpå matchen ställdes in. Männerna åtalades för grovt givande av muta men friades i TR då erbjudandet inte ansågs tillräckligt konkret. D.E och den andra mannen hävdade till sitt försvar att målvakten hade missuppfattat ett framlagt skämt. HovR menade emellertid att målvaktens utsaga skulle ha stor betydelse vid bedömningen och att mutbrottet kunde tillämpas även om den otillbörliga förmånen inte accepterats eller fått önskvärd inverkan. Domstolen kom fram till att K.S fått erbjudandet ”på ett klart och tydligt sätt” då mötet anordnades med enda avsikt att tjäna pengar på spelmarknaden. Av sammanhanget stod det även klart att den otillbörliga förmånen erbjudits för tjänsteutövningen och i syfte att prestera dåligt under matchen.

Domstolen ansåg vidare att gärningen inte kunde betraktas som grovt mutbrott. Den otillbörliga förmånen var visserligen behäftad med ett betydande värde, men en helhetsbedömning av samtliga faktorer behövde utföras. Det gick framför allt inte att påvisa att klubben lidit risk för ekonomisk skada. HovR framhöll att matchfixning inbegriper ett osportsligt uppträdande som riskerar att påverka allmänhetens förtroende för idrotten och spelmarknaden. Denna risk var emellertid inte tillräcklig för att brottsrubriceringen skulle överstiga normalgraden. HovR beslutade att döma de två männen för givande av muta till villkorlig dom och 70 dagsböter. Det ska även tilläggas att D.E och den andra mannen, vid sidan av domen, blev avstängda från fotbollen i fem år av SvFF på grund av matchfixningsförsöken.¹⁹⁷

4.5.2 Värnamofallet

Värnamofallet prövades år 2015 och är det första matchfixningsärendet i Sverige som ledde till en fällande dom i HovR. År 2013 spelade IFK Värnamo en match i Superettan mot GAIS. Den tilltalade i målet A.A var en före detta fotbollsspelare i IFK Värnamo. Inför matchen sökte han upp de tre heltidsanställda fotbollsspelarna D.K, C.G och S.G för att diskutera matchfixning. A.A var sedan tidigare bekant med D.K eftersom de två år innan var lagkamrater. Mötet ägde rum på en parkeringsplats där A.A lämnade en förfrågan till spelarna att anordna en läggmatch, genom att medverka till en avsiktlig förlust mot GAIS. Spelarna nekade direkt och mötet avslutades kort därefter. Några dagar därpå hade D.K, CG och S.G fotbollsträning. Efter träningen blev spelarna stoppade av två främmande män utanför omklädningsrummet. Männerna var hotfulla och försökte utpressa dem till att manipulera matchen i utbyte mot betalning. Spelarna nekade förslaget igen och kontaktade klubbledningen angående försöken.

Åklagaren yrkade att A.A skulle dömas för grovt givande av muta. TR menade att det inte gick att bevisa att en otillbörlig förmån hade lämnats, utlovats eller erbjudits. A.A hade visserligen lämnat en förfrågan om att manipulera matchen inom deras tjänsteutövning, men inte erbjudit någon betalning, varpå åtalet ogillades. Dessutom kunde inte åklagaren påvisa att det förelåg en anknytning mellan händelsen på parkeringsplatsen och hoten utanför omklädningsrummet. HovR gjorde emellertid en annan bedömning och ändrade yrkandet till medhjälp till grovt givande av muta. Det berodde på att A.A inte själv hade erbjudit betalningen och därmed inte kunde fällas till ansvar för brottet givande av muta. HovR ansåg att det var ställt utom rimligt tvivel att de två händelserna var ett led i en samordnad aktion som avsåg att manipulera

¹⁹⁷ Svea hovrätt, dom 2019-11-13 i mål nr B 270–19. Se även Stockholms tingsrätt, dom 2018-12-06 i mål nr B 2377–18.

matchresultatet. Bedömningen grundades i att båda gärningarna var riktade mot samma personer och inom en kort tidsintervall. Två skiljaktiga ledamöter menade dock att kopplingen mellan A.A och de främmande männen var för svag. Det som blev avgörande var att A.A främjat männens erbjudande av muta som medhjälpare, med hänvisning till valet av spelare, den tidigare bekantskapen med D.K och den uttryckliga matchfixningsförfrågan.

Åklagaren betraktade brottet som grovt då handlingen varit av särskilt farlig art och utsatt idrottsklubben för en betydande ekonomisk risk. Risken bestod i diverse uteblivna intäkter och en ökad misstro. HovR bedömde emellertid att risken inte uppnådde den nivå att IFK Värnamo, idrotten i allmänhet, spelmarknaden eller spelföretagen kunde anses ha tillfogats en synnerligen kännbar ekonomisk eller förtroendemässig skada. HovR ändrade TR:s dom och dömde A.A för medhjälp till givande av muta till påföljderna villkorlig dom och böter. Det bör även nämnas att A.A sedan tidigare hade blivit avstängd från svensk fotboll i två år av SvFF, vilket domstolen betraktade som en förmildrande omständighet vid påföljdsbestämningen.¹⁹⁸

4.5.3 Skånefallet

Skånefallet involverade totalt sex personer som genom olika gärningar var delaktiga i ett flertal matchfixningssituationer. För det första dömdes tre fotbollsspelare (L.J, M.S och M.A) i division 1 laget Kristianstads FF för grovt tagande av muta. För det andra förekom två externa aktörer (A.A och L.K) som var initiativtagare och drivande i kontakterna med spelarna. Båda dömdes för givande av muta och L.K även för olaga tvång och utpressning. Därutöver förekom ytterligare en extern aktör (D.B) som dömdes för olaga tvång och utpressning.

Matchfixningarna uppdagades genom att fotbollsspelaren L.J anmälde tre uppgjorda matcher mellan åren 2013 och 2014. I den första matchen mellan Kristiansanstads FF och Limhamn-Bunkeflo erbjöd A.A och L.K de tre fotbollsspelarna betalning för att förlora. Samtliga spelare accepterade erbjudandet. Matchresultatet motsvarade emellertid inte det önskade utfallet, vilket ledde till att matchfixarna förlorade stora summor pengar från vadhållningen. Med anledning av misslyckandet blev spelarna, genom hot från L.K och D.B, kontaktade igen för att manipulera en ny match. Dessutom krävdes spelarna på 50 000 kr vardera som kompensation. I den andra matchen mellan Kristianstads FF och IS Halmia lyckades spelarna med uppdraget att släppa in flera mål och förlora i andra halvlek. Dessutom skulle M.A och LJ ta varsitt rött kort, vilket den förstnämnda lyckades med genom att slå till en motståndare. L.J misslyckades emellertid med uppdraget varav han kontaktades på nytt. I den tredje matchen mellan Norrby IF och Kristianstads FF tvingades L.J, efter upprepade hot, att orsaka en straff och ta ett rött kort. L.J lyckades med uppdraget och utfallet på spelmarknaden blev som förväntat.

TR beslutade att fria samtliga sex personer som var inblandade i matchfixningarna. L.J:s redogörelser tillsammans med kompletterande stödbevisning låg till grund för majoriteten av åtalpunkterna. Bevisningen innefattade bland annat ett flertal vittnesuppgifter. TR menade att L.J:s angivelser inte ensamt kunde vara avgörande och att stödbevisningen var otillräcklig.

HovR gjorde emellertid en annan bedömning och dömde samtliga sex personer enligt tidigare nämnda brottsrubriceringar. Domstolen gjorde en helhetsbedömning utifrån L.J:s uppgifter och

¹⁹⁸ Göta hovrätt, dom 2015-11-05 i mål nr B 3202–14.

stödbevisningen och kom fram till att berättelsen var trovärdig och tillförlitlig. Berättelsen ansågs lång, detaljerad, sammanhängande och logisk. Han ändrade inte uppgifterna under processens gång och hade inte heller möjligheten att anpassa berättelsen efter bevisningen. HovR vidhöll även att matchfixningarna med största sannolikhet inte hade uppdragats om L.J inte hade kontaktat polisen. Dessutom hade berättelsen försatt L.J i en ogynnsam position då han personligen erkände brott och utpekade fem andra personer. Hans förmåga att agera illojalt gentemot fotbollslaget och ange två lagkamrater för brott beaktades därmed i bedömningen.

I fallet hävdade åklagaren att mutbrotten skulle anses grova då dessa varit av särskilt farlig art och utsatt idrottsklubben för en betydande ekonomisk risk. Risken bestod i uteblivna sponsor- och publikintäkter och en misstro mot spelmarknaden, spelbolagen och idrotten i allmänhet. HovR ansåg emellertid att det inte fanns tillräckligt stöd för dessa påståenden, varav mutbrotten dömdes enligt normalgraden. Gällande påföljdsfrågorna dömdes L.J till villkorlig dom utan böter. HovR framhävde att brottet var av allvarligt slag även om det inte betraktades grovt. M.A och M.S, dömdes för villkorlig dom förenat med dagsböter. De tre fotbollsspelarnas brott ansågs inte vara av sådan art att det fanns skäl att utdöma fängelsestraff. A.A dömdes för sitt medhjälpande till givande av muta till villkorlig dom och dagsböter. L.K:s samlade straffvärde uppgick till fängelse i ett år och två månader. D.B:s påföljd bestämdes till fängelse i ett år.¹⁹⁹

4.6 Avslutande analys

Som tidigare nämnt är det vanligt att matchfixningsärenden inkluderar flera olika aktörer, där tillvägagångssätten varierar och brottstyperna äger rum vid skilda tidpunkter.²⁰⁰ Mutbrotten kan enbart tillämpas när en otillbörlig förmån är involverad. Det innebär att det inte är straffbart enligt bestämmelserna i BrB att bara manipulera matcher. Detsamma gäller när manipuleringen sker utifrån idrottsliga motiv. Därutöver är det ytterst tveksamt om bedrägerilagstiftningen kan tillämpas vid matchfixning på grund av bestämmelsernas utformning.²⁰¹ Frågan är inte heller klarlagd i rättspraxis, vilket tyder på att bedrägeribrotten inte aktualiseras i praktiken.

Flera moment inom matchfixning kan således föranleda ett uteblivet straffansvar. Dessutom kan omständigheterna i de enskilda fallen vara av en karaktär som inte betraktas straffbart. Alternativt bestraffas bara enskilda moment inom matchfixningskedjan, varav manipulationen inte lagförs i sin helhet. Ett ytterligare problem är bevisvårigheterna. BRÅ menar att eftersom den straffrättsliga konstruktionen, i matchfixningssammanhang, styrs av att kunna styrka mindre detaljer i en bredare kontext, riskerar de straffrättsliga följderna att bli godtyckliga. Skönsmässigheten kan exempelvis uppstå vid bedömningen av den otillbörliga förmånen, sambandet med tjänsten eller övriga rekvisit i reglerna om tagande och givande av muta.²⁰²

En oklar lagstiftning och godtyckliga bedömningar är negativt ur rättssäkerhetssynpunkt. Medborgare ska skyddas mot godtyckliga ingrepp och kunna förutse lagens tillämpning och

¹⁹⁹ Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom 2016-06-30 i mål nr B 3004–15.

²⁰⁰ Se avsnitt 3.2.

²⁰¹ BRÅ s. 104 ff. Se även avsnitt 3.1 och 4.2.1.

²⁰² BRÅ s. 105.

gärningarnas rättsliga konsekvenser.²⁰³ BrB:s straffbestämmelser kan därmed inte anses utformade med tillräcklig exakthet så att förutsägbarheten upprätthålls. Det gäller särskilt bedrägerilagstiftningen men även vid otillbörlighetsbedömningen avseende mutbrotten. Samtidigt framhåller legalitetsprincipen att straff inte får dömas utan direkt stöd i lag.²⁰⁴ Enligt min mening påvisar rättsfallen och förundersökningen, som tidigare behandlats, snarare en tydlig brist i lagstiftningen och inte i domstolarnas bedömningar. Domstolarna och åklagarna har förhållit sig korrekt till både lagens ordalydelse och analogiförbudet, även om gärningarna framstått som omoraliska eller klandervärda. Det innebär att flera aktörer kan frias eller få låga straff eftersom tillämpningen av straffbestämmelser inte ska gå bortom lagens ordalydelse.

I doktrin har det riktats kritik mot bedrägerilagstiftningen på grund av att begreppsbildningens komplexitet leder till en varierande rättstillämpning.²⁰⁵ Obestämdhetsförbudet framhåller att använda terminologier inte får resultera i ett alltför brett tillämpningsområde.²⁰⁶ Det är emellertid inte överraskande att oklarhet råder när det föreligger hela tolv grundformer av vilseledande. Dessutom har bedrägeribrotten aldrig prövats av en domstol i förhållande till matchfixning, vilket förstärker oklarheten ytterligare. I straffrättslig mening är det givet att spelbolagen blir lurade, men eftersom vadhållningen sker via datorer är det emellertid ingen fysisk person som vilseleds. Vissa åklagare menar därför att själva satsandet av pengar hos spelbolagen inte kan betraktas straffbart. Denna slutsats är visserligen öppen för tolkning då bestämmelsen om datorbedrägeri inte anger ”fysisk person” som ett uttryckligt rekvisit. Dock sker själva manipulationen på fotbollsplanen, vilket talar emot datorbedrägeriets tillämpning.

I AIK-fallet, Värnamofallet och Skånefallet yrkade samtliga åklagare att mutbrotten skulle anses grova och därmed leda till ett högre straffvärde. Åklagarnas motiveringar grundades i att gärningarna varit av särskilt farlig art och utsatt verksamheterna för ekonomiska och förtroendemässiga skador. I samtliga fall påpekade HovR att matchfixning riskerade att leda till misstro gentemot idrotten, spelbolagen eller spelmarknaden och att uteblivna intäkter kunde uppstå för idrottsklubbarna. Dock saknade åklagarna stöd för påståendena. Att det enbart förelåg en risk ansågs dessutom otillräckligt enligt lagstiftningen.²⁰⁷ Eftersom lagen erfordrar en ”synnerligen kännbar” skada blir det särskilt problematiskt att påvisa den förtroendemässiga skadan som uppstår på sikt. Att bevisa att de ekonomiska skadorna särskilt beror på matchfixning är inte heller okomplicerat. I Skånefallet kunde inte kravet på en synnerligen kännbar ekonomisk eller förtroendemässig skada uppfyllas även om flera vittnesmål styrkte dessa. Det har visserligen framkommit i Skånefallet att påföljdsbestämningen kan bli hårdare om mutbrotten sker i kombination med övriga brott såsom misshandel, hot, utpressning eller tvång. I fallet gjorde två gärningspersoner sig skyldiga till olaga tvång och utpressning utöver mutbrott. Det är således det enda fallet där gärningspersoner har dömts till fängelsestraff.²⁰⁸

²⁰³ Se avsnitt 2.2.

²⁰⁴ Se avsnitt 2.2.

²⁰⁵ Se avsnitt 4.3.2.

²⁰⁶ Se avsnitt 2.2.

²⁰⁷ Se avsnitt 4.5.

²⁰⁸ Påföljdsbestämningen beror även på individuella faktorer som hänförs till gärningspersonen. Till exempel tidigare brottslighet. Se Jareborg & Zila s. 86 ff.

Att aktörerna i normalfallen endast döms till villkorlig dom och böter, kan sända en signal till allmänheten att matchfixning är ett betydelselöst brott. Ur ett allmänpreventivt perspektiv kan det därmed ifrågasättas huruvida tillämpliga brott har en avskräckande effekt. Det kan även diskuteras om dessa påföljder verkligen förhindrar att individen återfaller i kriminalitet utifrån individualpreventionen. I Värnamofallet och Skånefallet påträffas samma gärningsperson (A.A) i flera matchfixningssituationer, vilket kan tyda på att påföljderna saknar effekt. Eftersom rättsfallen påvisar att mutbrotten vanligtvis tillämpas vid matchfixning är det viktigt att lagstiftningen förhåller sig till rättssäkerheten. På det sätt som lagstiftningen är konstruerad idag kommer domstolarna fortsätta vara återhållsamma kring utdömandet av grova mutbrott.

Sammanfattningsvis kan BrB:s bestämmelser anses otillräckliga för att kunna lagföra både externa och idrottsliga aktörer som ägnar sig åt matchfixning. Därmed föreligger naturliga grunder att instämma med uppfattningen om att en straffrättslig reformering ansågs nödvändig. Frågan är emellertid om det nya spelfuskbrottet är lösningen på problemet?

5. Det nya spelfuskbrottet

5.1 Bakgrunden till reformeringen

Tidigare förekom ingen särskild straffbestämmelse som uttryckligen kriminaliserade matchfixning. Vid matchfixningsärenden hade åklagare och domstolar enbart bestämmelserna i BrB att falla tillbaka på.²⁰⁹ I Lotteriinspektionens och BRÅ:s rapporter konstaterades att det förelåg ett matchfixningsproblem i Sverige som hotade både fotbollen och spelmarknaden. Dessutom betraktades lagstiftningen otillräcklig i sin konstruktion. Båda rapporterna hävdade därmed att en straffrättslig översyn ansågs nödvändig inom området.²¹⁰

I lagens förarbeten framhövdes liknande motiveringar. Behovet av ett särskilt spelfuskbrott motiverades av att matchfixning var ett omfattande problem i Sverige som skadade både idrotten och vadhållningsverksamheten avseende idrottshändelser. Därutöver påvisade befintlig rättspraxis att dåvarande lagstiftning inte räckte till för att motverka spelfusk. De negativa följderna av detta var exempelvis ett minskat förtroende för kommersiella spel och idrotten i allmänhet. Regeringen menade även att spelare och övriga aktörer inom idrotten saknade ett effektivt straffrättsligt skydd mot otillbörliga påtryckningar om att medverka till uppgjorda matcher. Rättsområdet var således i stort behov av en utökad kriminalisering.²¹¹ Ett särskilt spelfuskbrott skulle förenkla för samhället att vidta åtgärder mot matchfixning och andra otillbörliga gärningar som riktar sig mot spelmarknaden.²¹²

År 2015 utsåg regeringen en särskild utredare inom området med åliggandet att föreslå en ny spelreglering, grundat på ett licenssystem. Arbetet innefattade även att kartlägga och förbättra lagstiftningen beträffande matchfixning.²¹³ Tanken var att de som uppträdde på den svenska spelmarknaden skulle erhålla behörigt tillstånd. Övriga aktörer som saknade behörigt tillstånd kunde således utestängas från marknaden.²¹⁴ Efter cirka fyra års arbete var den nya regleringen färdigställd. Sedan den 1 januari 2019 kan en person som manipulerar matcher dömas för spelfuskbrott enligt 19 kap. 4 § SPL.²¹⁵ Det nya spelfuskbrottet utgör följaktligen ett komplement till bestämmelserna i BrB och har en viktig funktion genom att bland annat skydda idrottens och spelmarknadens integritet.²¹⁶ Det generella syftet med lagen är emellertid att skärpa straffen för olovlig spelverksamhet och därmed ta krafttag mot matchfixning.²¹⁷

²⁰⁹ BRÅ s. 15.

²¹⁰ SOU 2017:30 del 1 s. 377.

²¹¹ Prop. 2017/18:220 s. 226.

²¹² SOU 2017:30 del 2 s. 103.

²¹³ SOU 2017:30 del 1 s. 3, 316.

²¹⁴ Prop. 2017/18:220 s. 71.

²¹⁵ Prop. 2017/18:220 s. 225; SOU 2017:30 del 1 s. 44.

²¹⁶ Holmquist s. 16, 210.

²¹⁷ Hall & Billquist s. 891. Se även Prop. 2017/18:220 s. 1.

5.2 Kritiken mot spelfuskbrottet

Huvudparten av remissinstanserna som yttrade sig beträffande spelfuskbrottet valde att förorda lagförslaget. Dock var några instanser kritiska angående vissa aspekter. SvFF menade att straffskalan för brott av normalgraden var för låg och bör uppgå till minst fyra års fängelse. Olympic Entertainment Group AS önskade en straffskala upp till fem års fängelse. Stockholms universitet hävdade att ordalydelsen brister i precision eftersom det föreligger svårigheter att förutse vilka gärningar som omfattas av spelfuskbrottet. Svenska Spel och Åklagarmyndigheten efterfrågade en utvidgad straffbarhet för den som utnyttjar sin kannedom om manipulationen. Hovrätten för Västra Sverige saknade en analys av brottskonkurrens gentemot BrB:s reglering. Sveriges advokatsamfund ifrågasatte behovet av kriminalisering och straffbestämmelsernas proportionalitet i relation till brottstypens straffvärde. Därutöver förelåg oklarheter vad som innebär att en handling eller underlåtenhet är otillbörlig. Regeringen var eniga med remissinstanserna i den mening att spelfuskbrottet behövde bestämmas noggrannare för att korrespondera med legalitetsprincipens anspråk på förutsägbarhet och tydlighet.²¹⁸

5.3 Spelfuskbrottets konstruktion

19 kap. 4 § SPL reglerar att ”den som otillbörligen vidtar en åtgärd som är ägnad att påverka utgången av ett spel som omfattas av licenskrav enligt denna lag döms för spelfusk till fängelse i högst två år.”²¹⁹ Bestämmelsen innebär att det är straffbart att manipulera eller förmå någon till att manipulera utgången av ett spel som omfattas av licenskravet. Straffbarheten omfattar samtliga otillbörliga handlingar där manipulationen är ägnad att påverka spelresultatet. För att dömas för spelfuskbrott föreligger även ett uppsåtskrav. Den övre gränsen avseende påföljdsbestämningen har bestämts till fängelse i högst två år vid brott av normalgraden.²²⁰

5.3.1 Spelrekvisitet och licenskravet

Spelrekvisitet tar sikte på spel om pengar som omfattas av *licenskravet*.²²¹ Licenskravet framgår av 3 kap. 3 § SPL och innebär att det krävs licens för att tillhandahålla spel om inte annat framkommer av lagen eller annan författning.²²² Åtgärder som riktar sig mot spel som är uteslutna från licenskravet är därmed inte straffbara. Spelrekvisitet innefattar dock inte det idrottsliga spelet som utövas på fotbollsplanen. Osportsliga ageranden under fotbollsmatcher, utan att pengar är involverade, är således inte kriminaliserade.²²³

5.3.2 Ägnad att påverka utgången av ett spel

Vid bedömningen av om handlingen är *ägnad att påverka utgången av ett spel* ska åtgärden typiskt sett vara av karaktären att den sannolikt påverkar spelresultatet. Det spelar dock ingen roll om gärningen faktiskt resulterar i vinning eller inte. Typsituationen är en fotbollsspelare eller domare som avsiktligt underpresterar eller agerar i syfte att andra ska åstadkomma

²¹⁸ Prop. 2017/18:220 s. 225 ff.

²¹⁹ Prop. 2017/18:220 s. 225.

²²⁰ SOU 2017:30 del 2 s. 104; Prop. 2017/18:220 s. 347.

²²¹ Prop. 2017/18:220 s. 347.

²²² Se 3 kap. 3 § SPL.

²²³ Prop. 2017/18:220 s. 348. Se även avsnitt 3.1 angående det idrottsliga motivet.

vinster på spelmarknaden genom nyttjanden av tekniska hjälpmedel. Straffansvaret omfattar även individer eller grupper som organiserar matchfixningen genom användning av påtryckningsmedel. Spelfuskbrottet omfattar därmed den som agerar i själva fotbollsmatchen och den som ägnar sig åt vadhållningen samt förmår någon annan till handling.²²⁴

5.3.3 Otillbörlighetsrekvisitet

För att kunna lagföra en person för spelfuskbrott måste *otillbörlighetsrekvisitet* uppfyllas. Enligt förarbetena innebär kravet på otillbörlighet att handlingen är *avvikande, onaturlig, vilseledande, bedräglig* eller på annat vis strider mot lagen beträffande spel om pengar. Gärningar som enbart syftar till att vinna idrottsliga fördelar omfattas inte av rekvisitet. En otillbörlig åtgärd kan vid matchfixning utgöra en straffbar handling i sig, som exempelvis misshandel, olaga hot, olaga tvång och utpressning. Vid sådana situationer bestäms brottsrubriceringarna i enlighet med de traditionella reglerna för brottskonkurrens.²²⁵

5.3.4 Grova spelfuskbrott

Enligt 19 kap. 5 § SPL kan spelfuskbrottet betraktas som grovt under vissa förutsättningar. Som utgångspunkt ska en helhetsbedömning göras av samtliga väsentliga faktorer. Vid prövningen av om överträdelsen betraktas som grov ska domstolen särskilt ta hänsyn till om gärningen bedrivits *systematiskt, i större omfattning* eller varit av *särskilt farlig art*.²²⁶

I likhet med mutbrotten ska vid bedömningen av rekvisiten ”systematiskt eller i större omfattning” beaktas om gärningen varit ett led i ett upprepat beteende eller föregåtts av särskild uträkning. Det föreligger emellertid en skillnad mellan spelfuskbrottet och mutbrotten gällande prövningen av om överträdelsen varit av särskilt farlig art. Vid spelfuskbrottets tillämpning ska bedömningen i stället grundas på om gärningen innefattat *utpressning, hot eller misshandel*. Därutöver har domstolen möjlighet att fästa avseende vid att gärningen angått ett betydande värde.²²⁷ Det bör även nämnas att försök eller förberedelser kan leda till straffansvar.²²⁸

5.4 Elfsborgfallet

Den 7 juni 2021 kom TR:s dom i Elfsborgfallet som är det första och hittills enda fallet där spelfuskbrottet har prövats i allmän domstol. Fallet handlade om en välkänd fotbollsspelare, P.C, som spelade i det allsvenska fotbollslaget IF Elfsborg. P.C åtalades för tagande av muta och spelfuskbrott med anledning av en allsvensk fotbollsmatch mellan IF Elfsborg och Kalmar FF år 2019. Målet omfattade även sex matcher i division 3 där en målvakt åtalades. Förutom P.C och målvakten åtalades två personer som ägnade sig åt vadhållningen hos spelbolagen.

P.C anklagades för att ha tagit emot ett lån på 300 000 kr för att avsiktligt få gult kort i matchen genom att begå ett regelbrott. Han hävdade att han själv bad om lånet och sedan återbetalade pengarna, varav omständigheten inte hade samband med den idrottsliga prestationen.

²²⁴ Prop. 2017/18:220 s. 348.

²²⁵ Prop. 2017/18:220 s. 348. Se även avsnitt 3.1 angående det idrottsliga motivet.

²²⁶ Prop. 2017/18:220 s. 228.

²²⁷ Prop. 2017/18:220 s. 228, 349. Se även Holmquist s. 210. Jämför med avsnitt 4.2.5.

²²⁸ 19 kap. 6 § SPL. Se även Prop. 2017/18:220 s. 228.

Målvakten anklagades för att medvetet ha underpresterat i de sex division 3 matcherna. Laget förlorade samtliga matcher och vadhållaren tippade därmed rätt resultat. Därefter överförde han vinstpengarna till målvakten. Gällande vadhållningen hade de två personerna öppnat 27 nya spelkonton för att satsa pengar på den allsvenska matchen och division 3 matcherna.

TR kunde inte komma fram till en tillräckligt säker slutsats utifrån den tilltalades berättelse och bevisen från utredningen. Det ansågs inte ha förelegat en otillbörlig förmån och lånet var inte bundet till en idrottslig motprestation. Beträffande den allsvenska matchen valde TR därför att fria P.C och vadhållarna från samtliga åtalspunkter. TR menade förvisso att omständigheterna beträffande lånet med viss sannolikhet skulle kunna ha samband med spelarens agerande under matchen och även utgången av spelet, men det gick inte att bevisa. Idrottsrörelsen beslutade emellertid att stänga av P.C från all idrottsutövning i fyra år. Gällande division 3 matcherna ansåg TR att gärningarna hade en återkommande struktur. Dessutom var utsagorna inte trovärdiga och det fanns sms-konversationer som bekräftade att det idrottsliga utövandet hade samband med vadhållningen. Den ena vadhållaren och målvakten gjorde sig därmed skyldiga till matchfixning och dömdes till villkorlig dom och att återbetala spelvinsterna.²²⁹

5.5 Avslutande analys

Tilldelningen av en straffskala ska förhålla sig till proportionalitet mellan den otillåtna gärningens straffvärde och dess straffsats samt eftersträva ekvivalens så att olika gärningstyper med liknande straffvärde erhåller samma straffskalor.²³⁰ Lagstiftaren har bestämt en likartad straffskala för spelfuskbrottet (max 2 års fängelse) som för mutbrotten. Lagstiftningen uppfattas således proportionerlig i förevarande hänseende. Bortsett från individuella faktorer kommer påföljdsbestämningen sannolikt vara identisk med mutbrotten, med relativt låga straff, även om brottens skilda skyddsobjekt kan påverka straffvärdesbedömningen marginellt.

De rättvisekrav som proportionalitetsprincipen uppställer kan tänkas befinna sig i särskilt motstånd till kriminaliseringens effektivitet, den preventiva följderna. I doktrin framhävs att en orättvis kriminalisering, som exempelvis är för hård, kan resultera i verkningslöshet.²³¹ Till exempel genom att individers negativa reaktioner resulterar i att lagen inte kan verkställas i praktiken eller att verkställigheten orsakar sådana svårigheter att förtjänsterna i relation till avskräckningseffektivitet tillgodoses i allra högsta grad. Att rättviseaspekter bör lämnas företräde framför kriminaliseringens gärningspreventiva verkan framstår dock som en etisk fråga.²³² I förarbetena framhävs uttryckligen att ”en alltför omfattande kriminalisering riskerar att undergräva straffsystemets brottsavhållande verkan, särskilt om rättsväsendet inte kan beivra alla brott på ett effektivt sätt.”²³³ Det kan diskuteras om det hade varit proportionerligare utifrån allmänpreventionen att skärpa straffskalan för matchfixningsbrott till exempelvis fyra års fängelse.²³⁴ En motivering till detta hade varit svårigheten för människor att respektera en

²²⁹ Malmö tingsrätt, dom 2021-06-07 i mål nr B 404–20.

²³⁰ Asp s. 51.

²³¹ Asp s. 51 f. Jämför exempelvis med USA där straffen är betydligt strängare än i Sverige.

²³² Asp s. 51 f.

²³³ SOU 2017:30 del 2 s. 116.

²³⁴ Se avsnitt 5.2.

lagstiftning som inte beaktar allvaret med matchfixning. Strängare påföljder hade även påvisat ännu större krafttag i att skydda idrotten, spelmarknaden och samhället mot fenomenet. Jareborg och Zila menar att grundtanken är att nå en avskräckningseffekt om lagstiftaren exempelvis ådömer fyra års fängelse i stället för två års fängelse, då en viss typ av brottslighet ökat kraftigt. De menar även att allmänpreventionen är centralare vid mindre allvarliga brott än grova brott.²³⁵ En skärpt straffskala är trots det inte lösningen på problematiken.

Vidare förorsakar förutsägbarheten en möjlighet för individerna att välja att begå brottet och riskera straffrättsliga konsekvenser. Det kan emellertid framstå som rationellt att begå brottet enligt den enskilde individens synvinkel, med hänsyn till att upptäcktsrisken är låg.²³⁶ Detsamma kan anses gälla om gärningspersonen har kunskap om att påföljderna är obetydliga. Av tidigare rättspraxis framgår att matchfixning främst upptäcks om någon berättar för idrottsklubben eller anmäler till polisen. Det nya spelfuskbrottet kan visserligen innebära en ökning av den upplevda upptäcktsrisken då möjligheten att straffbelägga matchfixning ökar. Kriminaliseringen kan på det sättet ha brottsförebyggande effekter eftersom straff generellt kan avskräcka människor från att begå brott via straffhot.²³⁷ En sådan slutsats är emellertid alltför radikal då den brottsförebyggande effekten av straff genom avskräckning är begränsad. Utgångspunkten är att de flesta människor inte begår brott. Frågan är därmed vad som krävs för att faktiskt avskräcka de som väljer den kriminella vägen. Huruvida straff och straffskärpningar har en generellt avskräckande effekt är därtill problematiskt att utreda empiriskt. Det föreligger dock starkare stöd för att en ökad säkerhet i anhållande och lagföring är mer avskräckande än straffskärpningar. Om spelfuskbrottet i sig resulterar i att individer avstår från kriminalitet är det förvisso positivt resursmässigt då individerna inte behöver identifieras, åtalas eller straffas.²³⁸ Förevarande bör snarare ske i undantagsfall. Hårdare tag och längre straff har inte visat sig minska den generella brottsligheten, varav en ökad straffskala saknar stöd enligt forskningen. Vid matchfixning är det inte nödvändigtvis lagstiftningen som är det största problemet för rättssäkerheten, utan möjligheterna att lagföra, utreda och bevisa brottet. Det behövs i första hand utökade resurser som säkerställer att brotten beivras på ett effektivt sätt.

Inkapaciteringens effektivitet är dessutom en omdiskuterad fråga ur en brottsbekämpande och kostnadsrelaterad synvinkel. Studier påvisar visserligen att inkapacitering har en inverkan på den samhälleliga brottsnivån och att längre frihetsberövanden förhindrar att individen begår brott under inlåsningen. Dock är det bara vissa individer som återfaller i kriminalitet, vilket talar emot generella straffskärpningar genom inkapacitering. Återfallsbenägenheten är normalt relaterad till särskilda individuella egenskaper, varav inkapacitering mot enskilda med hög återfallsrisk anses effektivare. Vissa studier menar rent av att längre fängelsestraff har en högre återfallsfrekvens.²³⁹ Det saknas dock enighet i befintliga studier och slutsatsen kan därför inte dras att straffskärpningar minskar återfallsrisken. Övriga faktorer, såsom anstaltsförhållanden,

²³⁵ Jareborg & Zila s. 78.

²³⁶ Asp s. 52. Se även avsnitt 3.3.

²³⁷ Kriminalvården, *kort om straffskärpningar*, Stockholm, 2021, s. 6. Se även avsnitt 2.3. En kriminalisering är orimlig utan en allmänpreventiv avsikt. Syftet med straffhotet skulle gå förlorat om inte hotet åtminstone hade någon påverkan, Jareborg & Zila s. 77.

²³⁸ Kriminalvården s. 3, 9, 11. I den politiska debatten antas tvivelaktigt att straffhot normalt är avskräckande. Dessutom antas att straffskärpningar reducerar brottsligheten och minskar återfall via inkapacitering.

²³⁹ Kriminalvården s. 11 ff.

kan också vara avgörande.²⁴⁰ Sammantaget är det oproportionerligt att ytterligare skärpa straffskalan vid matchfixning, både ur ett allmän- och individualpreventivt syfte.

Det har visat sig krävas mycket för att uppnå nivån av grova brott. Bedömningen av rekvisitet ”särskilt farlig art” är visserligen tydligare vid spelfuskbrottet eftersom det förefaller sig enklare att konstatera att allvarliga påtryckningsmedel eller betydande belopp har förekommit.²⁴¹ Frågan kvarstår dock i vilken omfattning förevarande ska ha påträffats. Åklagare riskerar att ha samma bristande bevisning som vid mutbrotten. Det beror främst på svårigheterna att bevisa matchfixning i allmänhet, oavsett brottets allvarlighetsgrad. I Elfsborgfallet kunde inte den åtalade dömas för spelfuskbrott på grund av att TR inte uppnådde en tillräckligt säker slutsats utifrån utredningens bevismaterial. Eftersom fallet avgjordes nyligen och innehöll flera oklarheter har domen överklagats till HovR.²⁴² Samtliga tidigare fall av matchfixning överklagades till HovR som ändrade TR:s dom. Eftersom det är första gången spelfuskbrottet prövas skulle rättssäkerheten gynnas av att fallet går ända upp till HD och klargör rättsläget.

Möjligheterna att komma åt matchfixning har tidigare, ur ett straffrättsligt perspektiv, varit begränsade. Det positiva med spelfuskbrottet är att lagens generella utformning resulterar i ett bredare tillämpningsområde. Bestämmelserna i BrB tar sikte på enskilda handlingarna som eventuellt kan förekomma vid matchfixning, samtidigt som spelfuskbrottet fångar in samtliga potentiella gärningar till en och samma brottsrubricering. På så sätt kan bristerna i mutbrotts- och bedrägerilagstiftningen kompenseras av spelfuskbrottet. Dessutom förefaller det sig enklare att uppfylla lagens rekvisit. Spelfuskbrottet omfattar både externa och interna aktörer som vidtar åtgärder som är ägnade att påverka utgången av ett spel. Genom spelfuskbrottet är nu vadhållningsrelaterad matchfixning kriminaliserat i sin helhet. En bestämmelse som ökar förutsättningarna för lagföring och omfattar fler tänkbara gärningar tycks därmed skapa en mer ändamålsenlig lagstiftning. Det kommer även underlätta för åklagare, utredare, poliser och svensk fotboll i allmänhet att ha ännu en brottsrubricering att falla tillbaka på.

En generellt utformad lagstiftning kan emellertid medföra bristande precision, vilket vanligtvis är negativt ur rättssäkerhetssynpunkt, när tolkningsutrymmen lämnas. På motsvarande sätt kan en alltför preciserad lag begränsa rättstillämpningen och göra straffvärda gärningar lagenliga. Rättssäkerheten bygger på att ingen döms utan stöd i lag eller tillräcklig bevisning.²⁴³ I likhet med mutbrotten kan det uppstå oklarheter beträffande otillbörlighetsrekvisitet. Vad som menas med en avvikande, onaturlig, vilseledande eller bedräglig handling har inte preciserats närmare i förarbetena. Det krävs dock inte att handlingen medför vinning för gärningspersonen, som vid bedrägeribrottet, vilket sannolikt utvidgar möjligheterna till straffansvar. Huruvida gärningen är ägnad att påverka utgången av ett spel riskerar också att bli föremål för tolkning och bevissvårigheter. Att en fotbollsspelare underpresterar kan likaså bero på en ”dålig dag på jobbet”. Det finns därmed en risk för godtyckliga bedömningar även vid spelfuskbrottet.²⁴⁴

²⁴⁰ Kriminalvården s. 16.

²⁴¹ Se avsnitt 5.3.4 och 4.4.

²⁴² <https://www.aftonbladet.se/sportbladet/fotboll/a/Ep60aP/tingsratten-anstranger-sig-for-att-fria-elfsborg-spelaren> (hämtad 2021-12-15). Sannolikt kommer P.C dömas i HovR för spelfuskbrott och mutbrott.

²⁴³ Se avsnitt 2.2.

²⁴⁴ Se Elfsborgfallet i avsnitt 5.4. Se även Aftonbladet s. 1 ff.

Eftersom det straffrättsliga området har skärpts genom att ytterligare gärningar kriminaliserats skulle vi kunna förvänta oss att fler personer lagförs. Dock har spelfuskbrottet bara prövats en gång. Huruvida det beror på avskräckning, upptäcktsrisken eller andra faktorer går inte att fastställa. En generellt låg upptäcktsrisk kombinerat med brister i lagens tydlighet riskerar likväl att skapa ännu en tandlös lag. Eftersom spelfuskbrottet bara prövats en gång, i lägsta instans, är det inte möjligt att göra en genomgripande analys av bestämmelsens verkningar. Behovet av prejudikat är således stort, varav framtiden får utvisa spelfuskbrottets funktionalitet i praktiken.

Spelfuskbrottet tillämpas vid spel om pengar och inte när gärningen endast har idrottsliga motiv. Ur ett idrottsligt och moraliskt perspektiv hade det varit berättigat att även straffbelägga sådant osportsligt beteende. En bestämmelse som omfattar samtliga fall av matchfixning, oavsett motiv, hade varit att föredra. Detsamma gäller olicensierad vadhållning som inte heller träffas av spelfuskbrottet. Spelfuskbrottet lämnar därmed en lucka i lagen som gärningspersoner eventuellt kan utnyttja. Nuförtiden är det förbjudet med vadhållning i de lägre divisionerna och påföljder för regelbrott. BRÅ menar att elitfotbollen är särskilt utsatt och att fokus bör läggas på att reducera spelutbudet för att begränsa matchfixarnas handlingsutrymme. Att begränsa vadslagningen till elitnivån kan även skydda spelare längre ned i divisionerna från rekryteringsförsök.²⁴⁵ En sådan bestämmelse hade dessutom varit svår att rättfärdiga ur ett straffrättsligt perspektiv och att genomföra rent lagtekniskt. Förevarande hade medfört ännu större bevisvärigheter och oklarheter. Risken hade varit att misstankar och anmälningar uppstod så fort ett oväntat matchresultat förelåg. Detta är således en fråga som måste övervägas och behandlas inom idrottsrörelsens regelverk i stället.

²⁴⁵ BRÅ s. 93 ff.

6. Idrottsrörelsens regelverk

6.1 Bakgrund

I början av 1900-talet etablerades den moderna idrottsrörelsen.²⁴⁶ Idrottsrörelsen är självreglerad och organiserar ett stort antal föreningar och utövare i Sverige. Idrotten brukar därför betraktas som Sveriges största folkrörelse.²⁴⁷ Enligt statistiken är över 3,3 miljoner svenskar medlemmar i en idrottsförening, vilket innefattar cirka var tredje person. Fotboll är Sveriges mest populära idrott då SvFF är det förbund med flest antal medlemmar i landet.²⁴⁸ Idrottsrörelsen behöver tillhandahålla ett eget regelverk i avsikt att organisationen ska fungera och för att upprätthålla idrottens värdegrund, vision och verksamhetsidé.²⁴⁹ En central del inom idrottens värdegrund är rent spel som stadgas av RF. Rent spel inkluderar ärlighet och god etik och moral genom att exempelvis motverka fusk, doping, mobbning, trakasserier samt våld. Doping var tidigare det största problemet mot idrottsrörelsens trovärdighet. Som tidigare behandlat anses matchfixning nuförtiden utgöra det främsta hotet mot idrottsrörelsens grundläggande värderingar.²⁵⁰ Av idrottens organisation följer ett folkligt ansvar där respekten för individen, rättssäkerhet och demokratiska synsätt ska genomsyra hela rörelsen.²⁵¹ Eftersom idrottstävlingar grundas i att samtliga involverade följer reglerna går syftet förlorat när vissa aktörer väljer att fuska. Trots att idrottsrörelsen inte betraktas som en av landets viktigaste funktioner anses idrott ha en positiv kraft i samhället, vilket bör bibehållas.²⁵²

6.2 Riksidrottsförbundet och specialidrottsförbunden

Idrottsrörelsens egna regelverk är i sin helhet oberoende av straffrättslagstiftningen. För det första finns RF:s stadgar som generellt tillämpas på all form av idrottsutövning i landet.²⁵³ För det andra tillhandahåller SF kompletterande bestämmelser som gäller för specifika idrotter, exempelvis SvFF avseende fotboll.²⁵⁴ För det tredje har det tillkommit ett särskilt matchfixningsreglemente då matchfixning har blivit ett växande problem i landet.²⁵⁵ RF är således den ideella förening som står högst upp inom idrottsrörelsens organisation och som främst beslutar om gemensamma angelägenheter. RF förgrenas sedan i olika SF som i sin tur har enskilda idrottsföreningar anslutna till sig.²⁵⁶

²⁴⁶ Ds 1993:58 s. 9 ff.

²⁴⁷ Backman s. 17.

²⁴⁸ <https://idrottsstatistik.se/foreningsidrott/medlemmar/> (hämtad 2021-11-15).

²⁴⁹ Hübinette, A, Malmsten, K, *Idrottens bestraffningsregler: med kommentarer*, 6 uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016, s. 130. Se även 1 kap. 1 § RF:s stadgar 2021.

²⁵⁰ Lindholm s. 130 f. Se även Lotteriinspektionen s. 8, 30 f.

²⁵¹ Backman s. 17.

²⁵² BRÅ s. 13 f.

²⁵³ Hübinette & Malmsten s. 17. Se även BRÅ s. 16 och RF:s stadgar 2021.

²⁵⁴ BRÅ s. 16; Ds 2021:29 s. 42. Se även 2 kap. 1 § SvFF tävlingsbestämmelser 2021. SvFF har enbart hand om herrfotbollen på elitnivå från division 3 och uppåt.

²⁵⁵ Se Idrottens matchfixningsreglemente 2019 och BRÅ s. 16.

²⁵⁶ Se 2 kap. 1 § och 2 kap. 2 § RF:s stadgar 2021.

När en enskild individ tecknar medlemskap i en idrottsförening blir denne automatiskt bunden till föreningens stadgar. Det innebär att individen accepterar att följa idrottsförbundens regler och ändamål. Medlemskapet medför indirekt att ett bindande avtal uppstår mellan parterna. Detsamma gäller enskilda föreningar som ansluter sig till SF eftersom dessa blir skyldiga att följa RF:s och SF:s regelverk. Därtill blir personerna anslutna till distriktsidrottsförbundet, specialidrottsdistriktsförbundet och internationella specialidrottsförbund såsom FIFA.²⁵⁷

6.3 Bestraffningsreglerna

Enligt 14 kap. 1 § RF:s stadgar gäller bestraffningsreglerna för samtliga föreningar och enskilda medlemmar inom SF. Bestämmelserna omfattar inte enbart idrottsutövare utan även ledare, tränare, funktionärer och övriga personer som biträder dem eller organisationerna.²⁵⁸ I 14 kap. 2 § RF:s stadgar listas även vilka förseelser som kan bli föremål för bestraffning.²⁵⁹ Den första bestämmelsen hänvisar emellertid till de särskilda bestraffningsreglerna som regleras i idrottens matchfixningsreglemente.²⁶⁰ Även SvFF:s tävlingsbestämmelser anger att reglementet ska gälla vid frågor som avser otillåten vadhållning.²⁶¹ Matchfixningsreglementet reglerar endast vadhållningsrelaterad matchfixning och omfattar inte manipulationer för sportsliga fördelar.²⁶² Sådana händelser kan dock bli föremål för anmälan till bestraffning enligt RF:s stadgar, men det är enbart den som har medverkat i manipulationen som kan bestraffas.²⁶³

6.3.1 Förbud och skyldigheter

I allmänhet anger matchfixningsreglementet att det föreligger ett förbud mot att medverka i vadhållning och manipulation av matcher, oavsett om det sker uppsåtligt eller av oaktsamhet. Det föreligger en skyldighet för samtliga juridiska och fysiska personer som anges i 14 kap. 1 § RF:s stadgar att ha vetskap om innehållet i bestämmelserna. För eventuell bestraffning erfordras att förseelsen begåtts i en verksamhet som anordnas inom RF. I förhållande till matchfixning föreligger fyra centrala bestämmelser i matchfixningsreglementet.²⁶⁴

För det första är det förbjudet för idrottsutövare, ledare, domare, förtroendevalda, funktionärer och andra som har möjlighet att påverka resultatet eller delmoment i en fotbollsmatch, att ingå vadhållning i den matchen. Förbudet avser även andra matcher eller deltävlingar inom samma serie av deltävlingar eller matcher. Det gäller både inom och utom Sverige och även om vadhållningen sker via ombud.²⁶⁵ Med ombud avses bland annat nära anhöriga som ingår vadhållningen för idrottsutövarens räkning.²⁶⁶

²⁵⁷ Backman s. 26. Jämför 2 kap. 2 § RF:s stadgar 2021.

²⁵⁸ Se 14 kap. 1 § RF:s stadgar 2021. Se även 1.1 § Idrottens matchfixningsreglemente 2019.

²⁵⁹ Se 14 kap. 2 § RF:s stadgar 2021.

²⁶⁰ Se 14 kap. 1 § RF:s stadgar 2021.

²⁶¹ Se 16 § SvFF:s tävlingsbestämmelser 2021.

²⁶² Lindholm s. 131.

²⁶³ Hübinette & Malmsten s. 134. Se även 14 kap. 2 § RF:s stadgar 2021.

²⁶⁴ Se § 1.1 Idrottens matchfixningsreglemente 2019. Se även 14 kap. 1 § RF:s stadgar 2021 samt Hübinette & Malmsten s. 131 ff.

²⁶⁵ Ds 2021:29 s. 42; BRÅ s. 16. Se även 1.2 § Idrottens matchfixningsreglemente 2019.

²⁶⁶ Hübinette & Malmsten s. 133.

För det andra är det förbjudet att själv manipulera en match genom att delta eller på annat sätt påverka resultat eller delmoment som omfattas av vadhållning. Det gäller både inom och utom Sverige och även om manipulationen sker via ombud.²⁶⁷ Det är uppenbart att fotbollsspelare och domare som agerar på fotbollsplanen tillhör personkategorin. En tränare eller annan ledare kan också påverka tävlingen genom att bestämma vilka som ska spela i olika situationer. Resterande personkategorier är inte lika naturligt tillämpbara men är likväl personer som skulle kunna tänkas påverka tävlingens eller matchens genomförande.²⁶⁸

För det tredje föreligger en skyldighet för idrottsutövare, ledare, domare, förtroendevalda, funktionärer och andra som har möjlighet att påverka resultat eller delmoment, som blivit kontaktade för att delta i matchfixning, att direkt anmäla omständigheten till SF.²⁶⁹ Det är accepterat att exempelvis en fotbollsspelare underrättar sin tränare som därefter kontaktar SF.²⁷⁰

För det fjärde gäller anmälningsplikten inte enbart om personen själv blir kontaktad för att delta. Rapporteringsskyldigheten omfattar likaledes manipulation eller vadhållning som är förbjuden enligt matchfixningsreglementet och som vederbörande på annat sätt fått kännedom om.²⁷¹

Samtliga förbud respektive skyldigheter gäller även vid försök eller förberedelse till sådana förseelser. Dessutom är samtliga former av stämpling eller medverkan till förseelserna förbjudet. Till exempel att erbjuda sitt deltagande i matchfixningen eller genom tagande och givande av muta. Samma förbud gäller också vid övertalning eller försök till att övertala någon att medverka.²⁷² I förhållande till yrkesmässiga fotbollsspelare bör det understrykas att de förbud och skyldigheter som presenterats också regleras i respektives spelaravtal. Matchfixning kan därmed innebära konsekvenser för individuella anställningsförhållanden.²⁷³

Sammantaget är all form av manipulation som kan relateras till vadhållning förbjudet. Det saknar betydelse om den medverkande erhåller kompensation eller inte. Reglementet omfattar emellertid inte den som, mot eller utan ersättning, deltar i en tävling som inte är föremål för vadhållning. En central förutsättning är att personen kan påverka tävlingens genomförande. Vadhållningsförbudet innefattar särskilt sådana spel som kan leda till gynnsamma utgångar för den enskilde. Det gäller dock inte deltävlingar eller matcher inom bredare tävlingssammanhang som individen inte själv kan manipulera. I praktiken är det därmed tillåtet att en allsvensk fotbollsspelare i lag A satsar pengar på en annan allsvensk match mellan lag B och C. Den här typen av vadhållning anses emellertid olämplig, varav föreningarna bör förorda idrottsutövarna att undvika dessa spelformer.²⁷⁴

²⁶⁷ Ds 2021:29 s. 42; BRÅ s. 16. Se även 1.3 § Idrottens matchfixningsreglemente 2019.

²⁶⁸ Hübinette & Malmsten s. 132 f.

²⁶⁹ Ds 2021:29 s. 42; BRÅ s. 16. Se även 1.3 § Idrottens matchfixningsreglemente 2019.

²⁷⁰ Hübinette & Malmsten s. 135.

²⁷¹ Ds 2021:29 s. 42; BRÅ s. 16. Se även 1.6 § Idrottens matchfixningsreglemente 2019.

²⁷² Se 1.4 § och 1.5 § Idrottens matchfixningsreglemente 2019.

²⁷³ Lindholm s. 146 ff; Hübinette & Malmsten s. 59, 67.

²⁷⁴ Hübinette & Malmsten s. 133 f.

6.3.2 Avstängning och böter

Bestraffningsreglerna anger två centrala påföljder vid överträdelse mot reglementet. Juridiska personer, som exempelvis föreningar, kan dömas till *böter*. Fysiska personer som bryter mot reglementet genom att medverka i matchfixning riskerar *avstängning* från samtliga former av idrottsutövning och utövande av uppdrag inom idrottsrörelsen. Det gäller både träningar och matcher samt övriga tävlingar. Bötesbeloppet kan bestämmas till lägst 10 000 kr och högst 500 000 kr. Den maximala avstängningstiden som idrottsrörelsen kan besluta är tio år.²⁷⁵ När det gäller bötesbeloppet har det inte förelagat skäl att höja beloppsgränsen.²⁷⁶ Det föreligger även en bestämmelse om nedsättning av avstängningstiden för den som bidrar i utredningen och lämnar uppgifter av betydelse kring matchfixningen. Samma förutsättningar gäller om det föreligger synnerliga skäl, som att den anklagade utsatts för hot eller våld.²⁷⁷ Att en person bestraffas enligt reglementet hindrar inte att personen även döms för brott. Det innebär att avstängningar och böter från SvFF:s disciplinnämnd kan kombineras med påföljder från allmän domstol. Vid domstolens påföljdsbestämning kan emellertid den idrottsliga bestraffningen utgöra en förmildrande omständighet.²⁷⁸ Det bör även framhållas att tillrättavisning kan utdömas som en lindrigare påföljd, vilket innebär ett skriftligt påtalande om felen som begåtts och en uppmaning om att i framtiden följa idrottsrörelsens regelverk.²⁷⁹

Tidigare var den maximala avstängningstiden enbart två år, vilket tyder på att idrottsrörelsen tagit krafttag för att förebygga och avskräcka från matchfixning. BRÅ menar att avstängning kan betraktas som en synnerligen hård sanktion. Avstängningen innebär ett totalförbud mot deltagande inom idrottsverksamheten som exempelvis idrottsutövare, domare eller funktionär. Sanktionen kan dessutom innebära stora konsekvenser för idrottskarriären då det blir svårt att återvända till idrotten. Eftersom det krävs kontinuitet i träningarna för att bevara och utveckla sina färdigheter kan även en kortare avstängningstid påverka möjligheten att delta igen.²⁸⁰

BRÅ framhäver en risk med strängare avstängningar då det kan få avhållande effekter. Även om hårdare bestraffning sannolikt har en avskräckande effekt kan det påverka anmälares vilja att medverka i matchfixningsutredningar. Eftersom idrottsrörelsens sanktioner innefattar betydande konsekvenser för den drabbade, framstår det som ett stort steg att anmäla lagkamrater eller någon annan inom organisationen. BRÅ konstaterar även att det föreligger rädslor över att spelarnas individuella karriärer kan skadas av att på något sätt förknippas med matchfixning genom sin medverkan i utredningen. Matchfixningsutredare menar att det i allmänhet föreligger en stark ovillighet från spelare, tränare och övriga ledare att tala om matchfixning, även om det är i positiv bemärkelse. Anmälaren kan också mottaga hot, vilket förstärker tystnadskulturen.²⁸¹

²⁷⁵ Ds 2021:29 s 43. Se även 4.1 § och 4.2 § Idrottens matchfixningsreglemente 2019.

²⁷⁶ Hübinette & Malmsten s. 141.

²⁷⁷ Se 4.3 § Idrottens matchfixningsreglemente 2019.

²⁷⁸ Hübinette & Malmsten s. 132. Se även Värnamofallet i avsnitt 4.5.2.

²⁷⁹ Se 14 kap. 4 § RF:s stadgar 2021.

²⁸⁰ BRÅ s. 100. Se även SOU 2017:30 del 1 s. 385 f.

²⁸¹ BRÅ s. 84, 100.

6.4 Avslutande analys

Som framgått föreligger inte endast straffrättsliga följder vid manipulerade matcher. Matchfixning kan likaså leda till idrottsliga konsekvenser för inblandade aktörer. Samtliga situationer som berör matchfixning regleras av matchfixningsreglementet. Den mest ingripande påföljden, som i synnerhet en fotbollsspelare kan riskera, är avstängning från fotbollen i högst tio år. Det kan drabba den som medverkar i matchfixning eller bryter mot anmälningssplikten. Ur ett proportionalitetsperspektiv kan en tioårig avstängning betraktas sträng.²⁸² Dock påvisar detta att matchfixning är en företeelse som idrottsrörelsen ser allvarligt på. Enligt min mening kan en längre avstängning kompensera för de straffrättsliga brister som föreligger. Som tidigare framkommit är de straffrättsliga påföljderna låga och det krävs mycket för att gärningen ska betraktas grov. Dessutom kan domstolen betrakta avstängningar och böter från idrottsrörelsen som förmildrande omständigheter vid påföljdsbestämningen. Av den anledningen är det väsentligt att avstängningstiden inte är alltför reducerad. Som exempel kan Värnamofallet nämnas där A.A blev avstängd från svensk fotboll i två år av SvFF och dömdes till villkorlig dom och böter av HovR. Fallet uppdagades dock innan den tioåriga maxgränsen infördes, varav han fick den längsta möjliga avstängningen enligt dåvarande regelverk. Att idrottsrörelsen blivit hårdare vid utdömandet av avstängningar visar sig även i AIK-fallet och Elfsborgfallet. I AIK-fallet blev de dömda männen avstängda från all idrott i fem år och i Elfsborgfallet blev fotbollsspelaren avstängd i fyra år, trots att TR friade honom från samtliga åtalspunkter. SvFF ansåg att TR:s dom innehöll brister och grundlösa antaganden. Med största sannolikhet hade avstängningstiden i Värnamofallet blivit betydligt högre om fallet hade utspelat sig idag.²⁸³

När avstängningar blivit strängare kan det sannolikt få allmänpreventiva effekter om idrottsliga aktörer avskräcks från att medverka vid matchfixning i framtiden.²⁸⁴ Det förutsätter emellertid att föreningar och idrottsliga aktörer informeras om regelverket och konsekvenserna av att medverka eller bryta mot anmälningssplikten. Återfallsbenägenheten är visserligen individuell och straffskärpningar kan likväl ha motsatt effekt.²⁸⁵ Avskräckningseffekten förstärks dock av att avstängningar är den mest ingripande sanktionen på individnivå. Idrottsutövaren riskerar att tvingas sluta eller få problem att återvänta till idrotten.²⁸⁶ Detta påverkar främst yrkesmässiga fotbollsspelare som vanligtvis lever ekonomiskt på sin idrottsutövning. Ur en allmänpreventiv och individualpreventiv synvinkel kan längre avstängningar därmed ha en positiv effekt.

Tidigare rättspraxis påvisar att det ur ett straffrättsligt perspektiv lönar sig att kliva fram och berätta om matchfixningsförsöken eftersom det lett till fällande domar. Det kan även innebära nedsättning av avstängningstiden om den anmälde bidrar i utredningen.²⁸⁷ Att anmäla en lagkamrat eller någon annan inom idrottsklubben bör emellertid vara lättare sagt än gjort. Det är inte förvånande att det råder en tystnadskultur och stora mörkertal när anmälaren riskerar att

²⁸² Se avsnitt 6.3 och 6.3.2.

²⁸³ Se avsnitt 4.5.

²⁸⁴ Se avsnitt 6.3.2.

²⁸⁵ Se avsnitt 5.5.

²⁸⁶ Se avsnitt 6.3.2.

²⁸⁷ Se till exempel Skånefallet och AIK-fallet där vederbörande uppfyllde anmälningssplikten.

förstöra någon annans spelarkarriär eller utstå hot. Att upptäckandet av matchfixning till stor del är beroende av enskilda individers eventuella mod att följa anmälningsplikten, förefaller sig problematiskt ur rättssäkerhetssynpunkt. Anmälningsplikten har visserligen en positiv aspekt eftersom den sätter press att rapportera om personen får kännedom om matchfixning. Samtidigt kan den uppfattas något symbolisk då det framstår som relativt enkelt att ”hålla tyst” utan att någon får vetskap om vederbörandes insikter.

Idrottsliga aktörer vill inte associeras med matchfixning, oavsett om det är i positiv eller negativ bemärkelse. Tystnadskulturen kombinerat med strängare avstängningar, som riskerar att ha avhållande effekter på anmälningarna, leder till att brottsligheten kan fortlöpa.²⁸⁸ Med tanke på begränsningen i antalet rättsfall kan man fråga sig om det faktiskt hade varit någon påtaglig skillnad om den maximala avstängningstiden fortsatt vara två år. Eftersom tystnadskulturen tycks djupt rotad inom idrottsrörelsen framstår det som tvivelaktigt. Dessutom kan kortare avstängningstider också påverka spelarkarriären negativt. Enligt min mening är det inte långa avstängningstider som är avgörande för viljan att anmäla. Det handlar främst om en generell ovilja att sätta dit exempelvis en lagkamrat för matchfixning, oavsett påföljd. Matchfixning är således ett känsligt ämne inom idrotten. Det spelar ingen roll om avstängningen pågår i ett år eller tio år eftersom media oftast uppmärksammar matchfixningshärvor. Personens anseende kommer sannolikt förstöras och han kommer alltid få leva med skammen. Möjligheterna att få ett professionellt spelarkontrakt eller andra uppdrag inom idrotten, efter avstängningen, bör anses minimala. Den avhållande effekten ligger snarare i idrottskulturen som präglas av laganda och att stötta varandra. Bestämmelsen om nedsättning av avstängningstiden tycks inte heller ha någon större effekt avseende anmälningsviljan. En tvåårig avstängningstid kan även anses för låg utifrån ett allmän- och individualpreventivt syfte. Trots att det tidigare påvisats att straffskärpningar vanligtvis har en begränsad avskräckande effekt på en samhällelig nivå, har längre avstängningstider en betydande påverkan på individnivå.²⁸⁹ Även om omfattningen av avskräckningseffekten inte kan fastställas, behövs längre avstängningar för att bevara idrottens grundläggande värderingar. Enligt min mening föreligger därmed en form av rättvisa och proportionalitet i att aktörer som fuskar utestängs från idrottsrörelsen under längre tid. På så sätt kan de inte längre påverka matchresultat eller rekryteras till framtida manipulationer.

Bestraffningsreglerna riktar sig mot idrottsliga aktörer, vilket innefattar föreningar och enskilda medlemmar inom SF. Idrottsrörelsen har därmed, av naturliga skäl, inte möjlighet att bestraffa externa aktörer som exempelvis tillfällighetsfixaren och nationella matchfixarnätverk. Det beror på att dessa kommer från utsidan och inte är involverade inom idrotten. Möjligheten att utfärda straffåtgärder gentemot externa aktörer avgörs i stället av de straffrättsliga reglerna.

I likhet med de straffrättsliga reglerna är det inte möjligt enligt matchfixningsreglementet att sanktionera osportsliga beteenden som inte är vadhållningsrelaterade. Till exempel läggmatcher som är ägnade att hjälpa ett lag resultatmässigt, såsom att undvika degradering i seriesystemet. Dock kan sådana beteenden föranleda en anmälan till bestraffning enligt RF:s stadgar.²⁹⁰ Att

²⁸⁸ Se avsnitt 6.3.2.

²⁸⁹ Kriminalvården s. 11. Se även avsnitt 5.5.

²⁹⁰ Se avsnitt 6.3.

vadhållning numera enbart får erbjudas i division 2 och uppåt är naturligtvis positivt för rättssäkerheten eftersom den vadhållningsrelaterade matchfixningen försvinner i de lägre divisionerna. Detsamma gäller förbudet att erbjuda vadhållning på påföljder för regelbrott eftersom den typen av matchfixning försvinner.²⁹¹ Ur ett idrottsligt och moraliskt perspektiv hade det varit önskvärt om reglementet ytterligare sanktionerade osportsliga beteenden som inte innefattar vadhållning. Dessa beteenden bör också betraktas som en form av matchfixning trots att de ekonomiska aspekterna inte är närvarande. Läggsmatcher strider dessutom mot idrottens grundläggande värderingar. Idrottsrörelsens regelverk riktar sig främst mot elitfotbollen. De lägre divisionerna blir således ett öppet mål för gärningspersoner med idrottsliga motiv, särskilt när kontrollfunktionerna är sämre. Även om själva vadhållningen förbjudits i lägre divisioner kan mutor, våldsbrott, hot, tvång, utpressning eller annan brottslighet förekomma där ändå.

²⁹¹ Se avsnitt 3.1.

7. Sammanfattande analys och diskussion

7.1 Vilka möjligheter finns att utfärda straffåtgärder enligt brottsbalken mot aktörer som gör sig skyldiga till matchfixning?

Matchfixning är ett fenomen som blivit allt vanligare i Sverige under senare år och som har uppmärksammats i större utsträckning. Med matchfixning avses generellt en manipulering av idrottstävlingar eller specifika matchhändelser, i syfte att åstadkomma ekonomiska vinster på spelmarknaden. Manipuleringen under matchen sker således parallellt med manipuleringen av spelmarknaden. Matchfixning kan besitta ett ekonomiskt eller idrottsligt motiv men det är endast den vadhållningsrelaterade matchfixningen som kan bli föremål för straffåtgärder.²⁹² Företeelsen förekommer främst inom herrfotbollen där tillvägagångssätten, inblandade aktörer och initiativtagare skiljer sig åt från fall till fall. Aktörer och initiativtagare kan antingen komma från insidan eller utsidan av fotbollsvärlden. De externa aktörer som identifierats är tillfällighetsfixaren, nationella matchfixarnätverk och ekobrottsnätverk. De interna idrottsliga aktörerna består av solofixaren, lagkamraterna och den korrupta ledningen. Samtliga aktörer som medverkar vid eller initierar matchfixning riskerar straffrättsliga konsekvenser.²⁹³ Även försök, förberedelser, medhjälp och anstiftan kan innebära straffansvar. Försvare spelare och målvakter är mest utsatta för matchfixning. Även tränare, ledare, domare, agenter, chefer, före detta spelare, läkare, med flera kan tänkas delta. Anledningen till att just fotbollsspelare väljer att medverka vid manipulerade matcher kan ha flera orsaker. Dock har det påvisats att låga löner, osäkra karriärer, spelmissbruk och en låg upptäcktsrisk oftast är avgörande faktorer. Dessutom lockas samtliga aktörer av höga potentiella spelvinster och övriga förmåner.²⁹⁴

I första hand är det tillvägagångssätten som avgör vilka straffåtgärder som kan utfärdas mot aktörerna.²⁹⁵ De vanligaste brotten som begås vid matchfixning är tagande och givande av muta. För straffbarhet krävs att en otillbörlig förmån lämnats, utlovats, erbjudits, tagits emot, godtagits eller begärts. Syftet med mutan är att påverka mottagaren till att begå en pliktstridig gärning i samband med tjänsteutövningen eller fullgörandet av uppgifter, vilket strider mot vederbörandes åligganden. Det spelar ingen roll om initiativtagaren är extern eller intern, utan gärningarna ska ha begåtts med uppsåt av både givaren och mottagaren.²⁹⁶ Sedan reformen av mutbrottslagstiftningen omfattas, förutom arbetstagare och uppdragstagare, även deltagare och funktionärer vid idrottsliga sammanhang. Till exempel yrkesmässiga fotbollsspelare som innehar spelaravtal klassas som arbetstagare och övriga fotbollsspelare utgör deltagare.²⁹⁷ Personkretsen har således blivit heltäckande där huvudparten av de straffvärda fallen omfattas. Tidigare fällande domar påvisar att samtliga gärningspersoner har dömts för någon form av mutbrott.²⁹⁸ Slutsatsen är därmed att tagande eller givande av muta i princip alltid förekommer vid matchfixning och utgör BrB:s huvudsakliga brottsrubricering. Under förutsättning att

²⁹² Se avsnitt 1.1 och 3.1.

²⁹³ Se avsnitt 3.2.

²⁹⁴ Se avsnitt 3.1.

²⁹⁵ Se avsnitt 3.2.

²⁹⁶ Se avsnitt 4.2, 4.2.1, 4.2.2 samt 4.2.4.

²⁹⁷ Se avsnitt 4.2.3.

²⁹⁸ Se avsnitt 4.5.

ovanstående rekvisit är uppfyllda föreligger stora möjligheter att döma aktörerna för mutbrott. Mutbrottslagstiftningen innehåller likväl vissa kritiska aspekter som behandlas i avsnitt 7.3.

Rättspraxis har även påvisat att övriga bestämmelser i BrB kan tillämpas vid matchfixning. De gärningar som vanligtvis sker i kombination med mutbrotten är olaga hot (4 kap. 5 § BrB), utpressning (9 kap. 4 § BrB), olaga tvång (4 kap. 4 § BrB) och misshandel (3 kap. 5 § BrB). Metoderna används främst i syfte att påverka personer inom fotbollen att medverka vid matchfixning. Det innebär oftast en kedja av flera gärningar som tillsammans leder till att manipuleringen på fotbollsplanen respektive spelmarknaden kan genomföras. Dessutom kan påföljdsbestämningen bli strängare ju fler gärningar som förövaren har begått.²⁹⁹

Slutligen har det varit en omdiskuterad fråga huruvida bedrägeribrottet kan tillämpas vid matchfixning eller inte. Det är oklart hur vilseledandet förhåller sig till vadhållning och frågan har dessutom aldrig prövats i domstol. Tidigare förundersökningar påvisar emellertid att matchfixning inte kan räknas som bedrägeri eftersom det inte är en fysisk person som vilseleds. I straffrättslig mening är det givet att spelbolagen luras. Att vadhållningen sker via datorer innebär dock att ingen fysisk person vilseleds i praktiken. Dessutom har inte datorbedrägeri betraktats tillämpligt då vadhållningsförfarandet är automatiserat och själva manipuleringen främst sker på fotbollsplanen.³⁰⁰ I AIK-fallet och Elfsborgfallet, de nyaste fällande domarna inom området, prövades inte bedrägeribrottet trots att omständigheterna skulle kunna föranleda det. Detta talar ytterligare för tidigare slutsats. Av allt att döma kan matchfixning alltså inte räknas som bedrägeri. Möjligheterna att utfärda straffåtgärder enligt BrB mot aktörer som gör sig skyldiga till matchfixning är således begränsade till mutbrotten och övriga bestämmelser.

7.2 Omfattar det nya spelfuskbrottet fler företeelser i förhållande till brottsbalkens reglering?

Utöver bestämmelserna i BrB föreligger ett nytt brott som särskilt kriminaliserar matchfixning, det så kallade spelfuskbrottet. Spelfuskbrottet infördes den 1 januari 2019 och omfattar ”den som otillbörligen vidtar en åtgärd som är ägnad att påverka utgången av ett spel som omfattas av licenskrav.” Bestämmelserna i BrB har betraktats otillräckliga för att lagföra matchfixning. Innan spelfuskbrottets införande kunde omständigheternas karaktär föranleda ett uteblivet straffansvar. Mutbrotten tillämpas endast när en otillbörlig förmån är involverad och övriga bestämmelser tillämpas endast när våld, hot eller andra påtryckningsmedel förekommer. Eftersom bedrägeri inte räknas som matchfixning kunde initiativtagare träffa uppgörelser med fotbollsspelare om matchresultatet och sedan ta ut vinster hos spelbolagen, utan att förfarandet ansågs brottsligt. Förevarande var mycket beklagligt ur rättssäkerhetssynpunkt och inte minst utifrån legalitetsprincipen.³⁰¹ Det nya spelfuskbrottet har dock ett bredare tillämpningsområde och kompenserar för de brister som föreligger i BrB:s reglering. Spelfuskbrottet kan därmed tänkas träda in i stället för bedrägeribrottet.

Spelfuskbrottet riktar sig mot licensierat spel om pengar på spelmarknaden och inte själva spelet på fotbollsplanen. Manipulerade matcher som endast har idrottsliga motiv är därmed inte

²⁹⁹ Se avsnitt 4.4.

³⁰⁰ Se avsnitt 4.3.1 och 4.3.2.

³⁰¹ Jämför med avsnitt 7.3.

kriminaliserade. Handlingen ska vara ägnad att påverka utgången av ett spel där syftet är att åstadkomma vinster på spelmarknaden. Otillbörlighetsrekvisitet måste även uppfyllas genom att handlingen är avvikande, onaturlig, vilsedande, bedräglig eller på annat vis strider mot lagen.³⁰² Som tidigare nämnt inbegriper matchfixning oftast en kedja av flera gärningar som i slutändan påverkar spelresultatet. Spelfuskbrottet fångar därmed upp samtliga omständigheter på vägen dit, vilket innefattar både externa och idrottsliga aktörers ageranden.

Det vanligaste exemplet är en fotbollsspelare som avsiktligt presterar på ett visst sätt för att en annan aktör ska vinna pengar genom att spela på matchhändelser eller matchresultat. Som exempel kan Elfsborgfallet nämnas där en utespelare anklagades för att avsiktligt ta ett gult kort och en målvakt dömdes för att avsiktligt ha medverkat till förluster i ett flertal matcher.³⁰³ Under förutsättning att det idrottsliga utövandet har samband med vadhållningen riskerar både fotbollsspelarna och vadhållarna att dömas för spelfuskbrott. Dessutom omfattas individer eller grupper som organiserar matchfixning, använder påtryckningsmedel eller förmår någon annan till handling. Dessa personer kan likaledes dömas för exempelvis misshandel, hot, tvång eller utpressning. Det krävs emellertid inte att någon otillbörlig förmån har använts som övertalning för att spelfuskbrottet ska aktualiseras.³⁰⁴ Spelfuskbrottet kan följaktligen leda till straffansvar för samtliga aktörer inom matchfixningskedjan och kriminaliserar fler företeelser, som tidigare kunde resultera i ett uteblivet straffansvar. På så sätt bestraffas inte enbart enskilda moment inom matchfixningskedjan, utan delaktigheten i manipulationen kan lagföras i sin helhet.

7.3 Vilka eventuella brister kan identifieras med den nuvarande lagstiftningen ur rättssäkerhetssynpunkt?

De teoretiska utgångspunkterna har bestått av begreppet rättssäkerhet i kombination med allmänna straffteorier såsom proportionalitet, allmänprevention och individualprevention.³⁰⁵ Med utgångspunkt i förevarande teorier har både fördelar och nackdelar identifierats med den nuvarande lagstiftningen beträffande matchfixning. Matchfixning har visat sig vara svårutredda brott då brottsutredningarna är tidskrävande och komplexa. Det beror särskilt på den låga upptäcktsrisken och bevisvärigheterna. Dessutom är rättsläget oklart, kunskaperna bristfälliga och mörkertalen befaras stora när brotten begås i det dolda. Lagstiftningen är relativt utspridd, vilket även skapar straffrättsliga svårigheter.³⁰⁶ Med anledning av svårigheterna att lagföra personer efterfrågas en effektiv och rättssäker lagstiftning som underlättar möjligheterna att utfärda straffåtgärder när matchfixning väl upptäcks.

Som tidigare påpekats täpper spelfuskbrottet igen de tidigare luckor som identifierats i BrB:s straffbestämmelser.³⁰⁷ Förevarande skapar en ökad effektivitet i att lagföra gärningspersoner. En straffrättslig svårighet vid matchfixning är dock att styrka mindre detaljer i en bredare kontext.³⁰⁸ Vid mutbrotten kan det vara svårt att påvisa att en otillbörlig förmån förelegat. Spelfuskbrottets otillbörlighetsbedömning förefaller sig också oklar då vad som anses utgöra

³⁰² Se avsnitt 5.3.1, 5.3.2 och 5.3.3.

³⁰³ Se avsnitt 5.4.

³⁰⁴ Se avsnitt 5.3.1, 5.3.2 och 5.3.3.

³⁰⁵ Se avsnitt 2.2 och 2.3.

³⁰⁶ Se avsnitt 1.1, 3.2.1, 3.2.2 samt 3.3.

³⁰⁷ Jämför överväganden i avsnitt 4.6, 7.1 och 7.2.

³⁰⁸ Se avsnitt 4.6.

en avvikande, onaturlig, vilseledande eller bedräglig handling kan bedömas olika vid en helhetsbedömning. Tolknings- och bevissvårigheter uppstår även vid bedömningen av om gärningen varit ägnad att påverka utgången av ett spel.³⁰⁹ I exempelvis Elfsborgfallet gick det inte att bevisa att det idrottsliga utövandet hade samband med vadhållningen, trots att ett omfattande lån mottogs i nära anslutning till matchen.³¹⁰ Matchfixning är situationsbaserat då omständigheterna skiljer sig åt och bedömningarna måste göras från fall till fall. Det föreligger därmed en risk för godtyckliga bedömningar, särskilt när ord står mot ord, vilket är problematiskt ur rättssäkerhetssynpunkt. När lagstiftningen inte är tillräckligt begriplig eller preciserad strider det mot obestämdhetsförbudet.³¹¹ Det skulle kunna utgöra en anledning till att domstolen inte når en tillräckligt säker slutsats och hellre måste fria än fälla. Rättssäkerheten bygger på att människor ska skyddas mot godtyckliga ingrepp och kunna förutse lagens tillämpning. Skyldiga personer ska inte frias och oskyldiga personer ska inte dömas.³¹² Att dessa risker föreligger beror således inte enbart på oklarheter i lagen utan även på matchfixningars särartade karaktär. Som tidigare nämnt är det inte nödvändigtvis lagstiftningen som är det största problemet för rättssäkerheten och effektiviteten, utan möjligheterna att lagföra, utreda och bevisa brotten.³¹³ Spelfuskbrottet och mutbrotten bör likväl bestämmas noggrannare för att korrespondera med legalitetsprincipens anspråk på förutsägbarhet och tydlighet. Sannolikt kommer framtida rättspraxis klargöra rättsläget.

Mutbrottslagstiftningen kan generellt sett uppfattas tandlös. Eftersom mutbrotten är centrala vid matchfixning finns det skäl att överväga ännu en reformering. Föregående reformering resulterade i en omfattande personkrets.³¹⁴ Idag behövs en mutbrottslagstiftning som i högre grad är anpassad till vadhållningsrelaterad matchfixning. Antalet rättsfall och fällande domar är få, både vid matchfixning och mutbrott generellt. Det beror särskilt på att mutbrotten är komplicerade att bevisa och utreda.³¹⁵ En tydligare lagstiftning som underlättar utredningen och bevisningen hade varit att föredra ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Förevarande är visserligen inte enbart omständigheter som hänförs till brister i lagen. Det kan även bero på andra faktorer såsom begränsade utredningsresurser. Förutom ett tydliggörande av rättsläget efterfrågas utökade resurser som säkerställer att samtliga brott beivras på ett effektivt sätt.

Vid samtliga brottsrubriceringar förefaller det sig nästintill osannolikt att uppnå nivån av grova brott. Det är sällan att fängelsestraff döms ut och påföljderna stannar oftast vid villkorlig dom och böter. Dessutom är det svårt att påvisa att huvudmannen drabbats av en synnerligen kännbar ekonomisk eller förtroendemässig skada, även om kunskapen finns att matchfixning riskerar detta på sikt. I till exempel Skånefallet ansågs brottet vara av allvarligt slag även om det inte betraktades grovt. Denna slutsats kan uppfattas något dubbeltydig då HovR framhäver allvaret men ändå inte kan utdöma en strängare påföljd. Flera av rekvisiten för grova brott har domstolarna inte lagt någon större vikt vid. Till exempel rekvisiten ”systematiskt” eller ”i större

³⁰⁹ Se avsnitt 4.2.1, 5.3.2 och 5.3.3.

³¹⁰ Se avsnitt 5.4.

³¹¹ Se avsnitt 2.2, 4.6 och 5.5.

³¹² Se avsnitt 2.2. Se även avsnitt 5.4 och Aftonbladet s. 1 ff.

³¹³ Se överväganden i avsnitt 5.5.

³¹⁴ Se avsnitt 4.2.3.

³¹⁵ Se avsnitt 4.2 och 4.6.

omfattning.” I exempelvis AIK-fallet fastställdes dock att gärningen innefattade ett ”betydande värde.” En helhetsbedömning av samtliga faktorer behöver likväl förekomma, vilket försvårar möjligheten att uppnå nivån ytterligare. Rekviritet ”särskilt farlig art” har varit avgörande i majoriteten av rättsfallen. Förhoppningsvis kommer bedömningen underlättas avseende grova spelfuskbrott då domstolen numera kan väga in om gärningen innefattar utpressning, hot eller misshandel. Frågan får emellertid besvaras av framtida rättspraxis.

SvFF har hävdade att straffskalan för spelfuskbrott av normalgraden bör höjas till minst fyra års fängelse.³¹⁶ Det handlar främst om att markera att samhället ser allvarligt på matchfixning, vilket hotar idrottens trovärdigt. Att i högre grad kunna nyttja straffprocessuella tvångsmedel kan ha betydelse för att säkra tillförlitliga bevis under utredningar. Dock har det påpekats att straffskärpningar sällan har brottsförebyggande effekter genom avskräckning. Strängare straff har därmed en begränsad påverkan på den generella brottsligheten. Det föreligger starkare stöd för att en ökad säkerhet i anhållande och lagföring är mer avskräckande än straffskärpningar.³¹⁷

Med utgångspunkt i proportionalitetsprincipen föreligger ett intresse att särskilt utdöma strängare straff gentemot externa aktörer. Det beror exempelvis på att den organiserade brottsligheten och övriga externa aktörer inte omfattas av idrottsrörelsens sanktioner. Dessutom är den organiserade brottsligheten särskilt viktig att avlägsna eftersom fotbollsspelare främst utnyttjas som brottsverktyg. Åtgärderna får dock inte gå bortom vad som är rimligt utifrån ändamålet. Enligt min mening är spelfuskbrottets införande en nödvändig och tillräcklig straffskärpning då det främst utvidgar möjligheterna att lagföra externa men även idrottsliga aktörer. Kriminaliseringen visar i sig att Sverige ser allvarligt på den här typen av brottslighet. Det saknas dock stöd för att höja straffvärdet utifrån brottets svårighetsgrad. Forskningen menar att det inte är bevisat att brottsligheten eller återfallsrisken påverkas av rättsskipningens fastställande av straff och påföljder. Dessutom bör inte påföljdsbestämningar avgöras från dess tänkbara preventiva verkningar.³¹⁸ Den största avskräckningseffekten uppnås inte genom en ökad straffskala. Visserligen kan spelfuskbrottet i sig innebära en ökning av den upplevda upptäcktsrisken.³¹⁹ Dock är det bara vissa individer som begår brott och återfaller i kriminalitet, vilket talar emot generella straffskärpningar via främst inkapacitering. Återfallsbenägenheten avgörs på individnivå och ibland kan längre straff ha en högre återfallsfrekvens. Som tidigare nämnt är strängare straff inte lösningen på problemet, utan snarare en ökad säkerhet i anhållande, lagföring och bevisning. Det är således oproportionerligt att ytterligare skärpa straffen för de olika matchfixningsbrotten, både ur ett allmän- och individualpreventivt syfte.³²⁰

Att matchfixning som enbart hänför sig till idrottsliga motiv inte är kriminaliserat kan anses utgöra en brist i lagstiftningen. Även om beteendet betraktas omoraliskt och klandervärdt får domstolen inte döma någon för gärningen enligt analogiförbudet.³²¹ Kriminaliseringen är önskvärd för att straffbelägga all form av matchfixning från samtliga tänkbara aktörer och skapa en heltäckande lagstiftning. Dock är den här typen av fusk snarare en moralisk fråga än

³¹⁶ Se avsnitt 5.2.

³¹⁷ Se avsnitt 5.5.

³¹⁸ Se avsnitt 2.3.

³¹⁹ Se avsnitt 3.3.

³²⁰ Se avsnitt 5.5.

³²¹ Se avsnitt 2.2.

straffrättslig. Vid läggmatcher begås vanligtvis inget brott i straffrättslig mening, även om påtryckningsmedel skulle kunna nyttjas i idrottsligt syfte. Straffbestämmelsen hade troligen varit svår att genomföra i praktiken, medfört större bevissvårigheter och oklarheter samt ökat misstankarna och anmälningarna i en ohållbar riktning. Den hade därmed bidragit till fler nackdelar än fördelar ur ett rättssäkerhetsperspektiv.³²² Osportsliga beteenden kan delvis hanteras inom idrottsrörelsen via en anmälan till bestraffning. Problemet är dock att personen som gynnas inte kan bestraffas om denne inte personligen har medverkat vid manipulationen. Frågan bör sammanfattningsvis behandlas vidare inom idrottsrörelsen.

7.4 På vilka sätt kan idrottsrörelsen med rättsliga medel sanktionera matchfixning?

En central del inom idrottens värdegrund är rent spel. Det inbegriper ärlighet och god etik och moral genom att exempelvis motverka fusk i form av matchfixning. Respekten för individen, rättssäkerhet och demokratiska synsätt ska genomsyra hela idrottsrörelsen.³²³ Idrottsrörelsens bestraffningsregler utgörs av RF:s allmänna stadgar och SF:s särskilda stadgar. Vid matchfixning består det viktigaste regelverket av matchfixningsreglementet. Enskilda individer som är medlemmar i en fotbollsförening är bundna till stadgarna. Även fotbollsföreningar är förpliktade att förhålla sig till de skyldigheter och förbud som följer av bestraffningsreglerna.³²⁴

Den främsta aktören som kan bli föremål för bestraffning är idrottsutövare, följaktligen fotbollsspelare. Ledare, domare, förtroendevalda, funktionärer och andra personer omfattas likaså av bestraffningsreglerna. Till exempel är det förbjudet att ingå vadhållning på en match som aktören har möjlighet att påverka. Dessutom är det förbjudet att själv manipulera en match som är föremål för vadhållning genom sitt deltagande eller annan påverkan. Därutöver föreligger en anmälningsplikt, som innebär en skyldighet att omgående rapportera till SF om vederbörande kontaktas för matchfixning. Skyldigheten föreligger även om vederbörande på annat sätt får kännedom om matchfixning, oavsett om det berör sin egen medverkan eller inte.³²⁵

Om en idrottslig aktör bryter mot ovanstående förpliktelser kan denne bestraffas. Idrottsrörelsen kan med rättsliga medel sanktionera matchfixning genom avstängning eller böter. En mindre ingripande påföljd är tillrättavisande. Det maximala bötesbeloppet kan uppgå till 500 000 kr och drabbar främst föreningar. Den maximala avstängningstiden kan uppgå till tio år och drabbar fysiska personer. Eftersom manipulationer vanligtvis begås av enskilda individer på fotbollsplanen är avstängningar den absolut viktigaste sanktionen för att avlägsna fenomenet. Avstängningar har även visat sig vara den mest ingripande påföljden på individnivå.³²⁶ Detta kan ha positiva effekter utifrån allmän- och individualpreventionen genom avskräckning. En professionell fotbollsspelare som bestraffas med en flerårig avstängning kommer sannolikt inte begå brottet igen eftersom det påverkar dennes fotbollskarriär och ekonomiska livssituation. Förevarande är likväl ingen garanti. En tioårig avstängning kan visserligen betraktas sträng utifrån proportionalitetsprincipen. Det påvisar emellertid att idrottsrörelsen ser allvarigare på

³²² Se avsnitt 5.5.

³²³ Se avsnitt 6.1.

³²⁴ Se avsnitt 6.2 och 6.3.1.

³²⁵ Se avsnitt 6.3.1.

³²⁶ Se avsnitt 6.3.2. Se även överväganden i avsnitt 6.4.

matchfixning än rättsväsendet. BRÅ konstaterar att strängare straff riskerar att påverka anmälarens vilja att medverka i matchfixningsutredningar. Framställningen har dock påvisat att det generellt råder en tystnadskultur inom fotbollen. Oavsett bestraffningslängden föreligger en ovilja att tala om matchfixning eller sätta dit någon inom föreningen.³²⁷ Eftersom matchfixning är svårt att upptäcka och skadar idrotten i flera avseenden, föreligger en slags proportionalitet och rättvisa i att idrottsrörelsen utfärdar strängare sanktioner när förseelsen väl uppdragas. Idrottsrörelsen är självreglerad och har därmed större friheter att sanktionera matchfixning hårdare i jämförelse med straffrätten. Dessutom påverkar matchfixning idrotten i första hand.

Enligt min mening kan avstängningar kompensera för de låga straff som lagstiftningen utdömer vid matchfixning och därmed skapa en balans. Idrottsrörelsens bestraffningsregler riktar sig endast mot idrottsliga aktörer. Det innebär att exempelvis avstängningar inte kan kompensera för straffrätten i förhållande till externa aktörer. Efter spelfuskbrottets införande är det förvisso ingen nödvändighet, även om strängare straff önskas mot externa krafter. Det är dock av största vikt att lagarna är rättssäkra och proportionerliga samt har en avskräckande effekt gentemot både allmänheten och enskilda individer, för att undvika en tandlös straffrättslagstiftning. Att upptäckandet av matchfixning vanligen beror på enskilda individers eventuella mod att följa anmälningsplikten är också problematiskt ur rättssäkerhetssynpunkt. Rättsväsendet och idrottsrörelsen kan emellertid inte styra över denna faktor, mer än att påvisa brottets allvar och utvidga kunskapen om matchfixning. Till exempel genom införandet av spelfuskbrottet och strängare avstängningar. Att fenomenet har uppmärksamats och kriminaliserats kommer förhoppningsvis öka anmälningsviljan och därmed upptäcktsrisken framöver.

Avslutningsvis kan slutsatsen dras att de straffrättsliga och idrottsrättsliga regelverken har utvecklats i rätt riktning och blivit rättssäkrare, även om ytterligare förbättringar och klargöranden önskas. Det har påvisats att straffrätten präglas av en konflikt mellan olika intressen, såsom rättssäkerhet och effektivitet. Strävan efter att underlätta lagföring eller skärpa straffen vägs mot intresset att vidmakthålla grundläggande straffrättsliga teorier och principer samt bevara straffen på en proportionerlig, human och rättvis nivå. Det visar sig inte minst i diskussionen om straff kontra allmän- och individualprevention. Vid reformeringen av mutbrotten betonades att idrottsrörelsens sanktioner inte var tillräckligt ingripande för att skydda spelmarknaden eller idrottsrörelsen mot främst den organiserade brottsligheten som ägnar sig åt vadhållningsrelaterad matchfixning.³²⁸ Idag ser rättsläget emellertid annorlunda ut. Idrottsliga aktörer riskerar numera en tioårig avstängning och spelfuskbrottets införande resulterade i ett vidsträcktare tillämpningsområde. Dessutom är det idag förbjudet att erbjuda vadhållning på påföljder för regelbrott, såsom gula och röda kort, samt matcher i seriesystemen under division 2. Därutöver har spelbolagen en automatiserad övervakningsfunktion som upptäcker avvikande spelmönster, vilket möjliggör att stoppa otillåten vadhållning. Förevarande är några exempel på positiva åtgärder som införts för att motverka matchfixning och underlätta rättstillämpningen. Förhoppningsvis erbjuder framtiden fler prejudicerande rättsfall som förbättrar och tydliggör rättsläget samt skapar en ännu rättssäkrare fotbollsvärld.

³²⁷ Se avsnitt 6.3.2 och 6.4.

³²⁸ Se avsnitt 4.2.

Källförteckning

Offentligt tryck

Departementsserien

Ds 1993:58 Idrott åt alla? Kartläggning och analys av idrottsstödet

Ds 2021:29 Åtgärder mot matchfixning och olicensierad spelverksamhet

Propositioner

Prop. 1984/85:32 om riktlinjer för arbetet mot ekonomisk brottslighet m.m.

Prop. 1987/88:120 om ändring i brottsbalken m.m.

Prop. 2006/07:80 Bidragsbrottslag

Prop. 2009/10:80 En reformerad grundlag

Prop. 2011/12:79 En reformerad mutbrottslagstiftning

Prop. 2017/18:220 En omreglerad spelmarknad

Prop. 2021/22:17 Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet

Statens offentliga utredningar

SOU 1974:37 Mut- och bestickningsansvaret

SOU 2010:38 Mutbrott

SOU 2017:30 En omreglerad spelmarknad

Rättsfall

Högsta domstolen

NJA 1992 s. 460

Hovrätten

Göta hovrätt, dom 2015-11-05 i mål nr B 3202–14

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom 2016-06-30 i mål nr B 3004–15

Svea hovrätt, dom 2019-11-13 i mål nr B 270–19

Tingsrätten

Stockholms tingsrätt, dom 2018-12-06 i mål nr B 2377–18

Malmö tingsrätt, dom 2021-06-07 i mål nr B 404–20

Litteratur

Böcker, artiklar och rapporter

Andersen, Jens Sejer, *Matchfixning – en global utmaning*, i: Dartsch Nilsson, Christine, Norberg, Johan R. & Pihlblad, Johan (red.), *I gråzonen: en antologi om idrottens etiska utmaningar*, Centrum för idrottsforskning, Stockholm, 2014. [cit. Andersen]

Asp, Petter & Ulväng, Magnus, *Straffrätt: en kortfattad översikt*, 2 uppl., Iustus förlag, Uppsala, 2019. [cit. Asp & Ulväng]

Asp, Petter, Ulväng, Magnus, Jareborg, Nils: *Kriminalrättens grunder*, 2 uppl., Uppsala, 2013. [cit. Asp]

Backman, Jyri, *Idrottsjuridik: en introduktion*, 2. omarb. uppl., Idrottsforum.org, Malmö, 2008. [cit. Backman]

Borgeke, Martin, Sterzel, Georg & Kezovska, Gina, *Studier rörande påföljdspraxis m.m.*, 4. uppl., Jure, Stockholm, 2009.

Brottsförebyggande rådet, *Matchfixning - manipulation av matcher och spelmarknad*, rapport 2015:18, Stockholm, 2015. [cit. BRÅ]

Cars, Thorsten, *Mutbrott och korruptiv marknadsföring*, 3 uppl., Stockholm 2012.

Dahlman, Christian & Wahlberg, Lena, *Juridiska grundbegrepp: en vänbok till David Reidhav*, Studentlitteratur AB, Lund, 2019.

Grevholm, Erik, Andersson, Jan, ”Vilka preventiva vinster kan förändringar av straffrätten och påföljdssystemet ge?”, SvJT 2010 s. 463–472.

Hall Monica, Billquist Bengt, ”Lagstiftning i riksdagen våren 2018”, SvJT 2018 s. 881–915. [cit. Hall & Billquist]

Heidenborg, Mari, ”Vad bör straffas?” SvJT 2013 s. 301–313.

Hill, Declan, *The insider's guide to match-fixing in football*, Anne McDermid & Associates Ltd, Toronto, 2013.

Holmquist, Rolf, *Brotten i näringsverksamhet*, 5 uppl., Norstedts Juridik, 2021. [cit. Holmquist]

Hübinette, Anders, Malmsten, Krister, *Idrottens bestraffningsregler: med kommentarer*, 6 uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016. [cit. Hübinette & Malmsten]

Jareborg, Nils, Friberg, Sandra, Asp, Petter, Ulväng, Magnus: *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten*, 2 uppl., Uppsala, 2015. [cit. Jareborg m.fl.]

Jareborg, Nils, ”Rättsdogmatiken som vetenskap”, SvJT 2004 s. 1–10. [cit. Jareborg]

- Jareborg, Nils & Zila, Josef, *Straffrättens påföljdlära*, 3 uppl., Nordstedts Juridik, Stockholm, 2020. [cit. Jareborg & Zila]
- Kleineman, Jan, ”Rättsdogmatisk metod”, i: Korling, Fredric & Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, 1 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013.
- Kriminalvården, *kort om straffskärpningar*, Stockholm, 2021. [cit. Kriminalvården]
- Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, 13. uppl., Iusté, Uppsala, 2021. [cit. Lehrberg]
- Lindholm, Johan, *Idrottsjuridik*, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014. [cit. Lindholm]
- Lotteriinspektionen m.fl., *Match-fixing in the Nordic countries*, 2013.
- Lotteriinspektionen, *Uppgjorda matcher*, Stockholm, 2013. [cit. Lotteriinspektionen]
- Lundberg, Konrad, m.fl., *Juridik: civilrätt, straffrätt, processrätt*, 6. uppl., Sanoma utbildning, Stockholm, 2021. [cit. Lundberg]
- Mattsson, Mats, ”Staffan Westerlund och rättssäkerheten”, SvJT 1981 s. 459–461.
- Olsen, Lena, ”Rättsvetenskapliga perspektiv”, SvJT 2004 s. 105–145. [cit. Olsen]
- Peczenik, Aleksander, ”Juridikens allmänna läror”, SvJT 2005, s. 249–272. [cit. Peczenik 2005]
- Peczenik, Aleksander, *Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, 1. uppl., Fritze, Stockholm, 1995. [cit. Peczenik 1995]
- Peurala, Johanna, *Match-manipulation in football - the challenges faced in Finland*, The International Sports Law Journal, Springer, 2013, s. 268–286. [cit. Peurala]
- Sandgren, Claes, ”Är rättsdogmatiken dogmatisk?”, TfR 2005 s. 648–656. [cit. Sandgren]
- Strömholm, Stig, Lyles, Max & Valguarnera, Filippo, *Rätt, rättskällor och rättstillämpning: en lärobok i allmän rättslära*, 6 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2020. [cit. Strömholm]
- Söderlund, Oscar, ”Regeringsformens proportionalitetskrav som grund för lagprövning och grundlagskonform tolkning i domstol efter 2010 års reform (del I)”, SvJT 2018 s. 375–414.
- Zetterström, Stefan & Lind, Anna-Sara, *Offentlig rätt*, 4. uppl., Liber, Malmö, 2021. [cit. Zetterström]

Zila, Josef, ”Om rättssäkerhet”, SvJT 1990 s. 184–305. [cit. Zila]

Ågren, Jack, *Billighetskälän i BrB 29:5. Berättigande och betydelse vid påföljdsbestämning*, Jure Förlag AB, Stockholm, 2013.

Internetartiklar

Cantwell, Oisín, *Tingsrätten anstränger sig för att fria Elfsborg-spelaren* (2021). Aftonbladet. <https://www.aftonbladet.se/sportbladet/fotboll/a/Ep60aP/tingsratten-anstranger-sig-for-att-fria-elfsborg-spelaren> (hämtad 2021-12-15). [cit. Aftonbladet]

Centrum för idrottsforskning, *Medlemmar* (2019). Idrottsstatistik. <https://idrottsstatistik.se/foreningsidrott/medlemmar/> (hämtad 2021-11-15)

Grefve, Daniel, *Sverige ett av de mest utsatta länderna för matchfixning* (2020). SVT Sport. <https://www.svt.se/sport/fotboll/sverige-ett-av-de-mest-matchfixade-landerna-en-mardrom> (hämtad 2021-10-01)

Grefve, Daniel, *Så vanligt är matchfixning inom svensk fotboll* (2020). SVT Sport. <https://www.svt.se/sport/fotboll/unik-enkat-sa-vanlig-ar-matchfixning-inom-svensk-fotboll> (hämtad 2021-10-01)

Övriga tryckta källor

Riksidrottsförbundet, ”*Idrottens reglemente om otillåten vadhållning samt manipulation av idrottslig verksamhet*”, 2019. [cit. Idrottens matchfixningsreglemente 2019]

Riksidrottsförbundet, ”*RF:s stadgar i lydelse efter RF-stämman 2021*”, 2021. [cit. RF:s stadgar 2021]

SIFS 2020:2 *Spelinspektionens föreskrifter och allmänna råd om begränsningar och förbud mot viss vadhållning för att motverka manipulation av resultat (bl.a. matchfixning) inom sport samt rapportering av misstänkt manipulation*. [cit. SIFS 2020:2]

Svenska Fotbollförbundet: ”*Tävlingsbestämmelser år 2021*”, 2021. [cit. SvFF:s tävlingsbestämmelser 2021]

Åklagarmyndigheten, Riksenheten mot korruption, beslut den 2 september 2015, Dnr. AM-86997-15.

Internationella konventioner

Europarådets konvention mot manipulerade idrottstävlingar. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX:52015PC0084> (hämtad 2021-10-29)